

הַדָּשׁ IJAR הַחֹדֶשׁ
ROŠ CHODEŠ

VĚSTNÍK ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH OBCÍ
V ČESKÝCH ZEMÍCH A NA SLOVENSKU

Znovuotevření plzeňské Velké synagogy 10. dubna 2022.
(K textu na straně 9. Foto Veronika Zrůstová.)

VYHLÁSENIE B'NAI B'RITH

Členovia občianskeho združenia B'nei B'rith Tolerancia, v ktorého radoch sú viacerí preživší holokaustu, cítia potrebu vyjadriť sa k rozsudku Najvyššieho súdu v kauze Mariana Kotlebu.

Cítíme kompetencie súdu a rešpektujeme jeho výrok. Nemôžeme však bez povšimnutia nechať vetu predsedu senátu, ktorý odôvodňuje trest na spodnej hranici sadzby šancou na „nápravu obžalovaného“. Sme hlboko pobúrení zľahčujúcim posúdením extrémistických názorov Mariana Kotlebu, ktorých sme svedkami najmenej 20 rokov.

Pripomíname, že výroky Najvyššieho súdu nastavujú kritériá pre posudzovanie prejavov neonacizmu, popierania holokaustu či akýchkoľvek iných foriem extrémizmu. Z nich sa následne odvodzuje aj citlivosť spoločnosti voči takýmto prejavom.

Práve v súčasnej mimoriadne napätej situácii, kedy Európa ako celok rozhoduje o svojej budúcnosti a morálnych hodnotách, ktoré chce vyznačovať, potrebuje mať spoločnosť príklady jasných a jednoznačných postojov autorít.

Kozia 18, Bratislava

ZASEDÁNÍ RADY FŽO

První letošní zasedání rady se uskutečnilo 23. března. V době zahájení se ho účastnilo 20 členů prezenčně a 15 on-line. Jednání řídil předseda FŽO Petr Papoušek.

Program: 1. Kontrola zápisu z posledního jednání; 2. Ukrajina; 3. Pověření pro ŽMP k vyznačení vlastnictví v archivních materiálech ve státních archivech; 4. Transformace ŽLU informace; 5. Různé. Program byl schválen bez připomínek.

bod 1/ Kontrola zápisu z posledního jednání

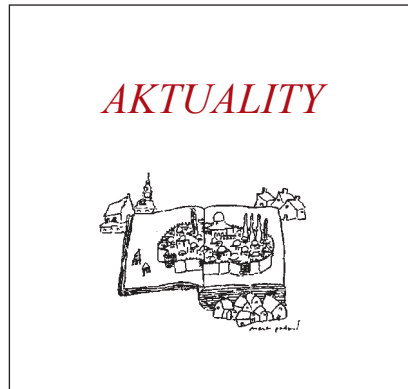
Ad plnění rozpočtu 2021 – konečné výsledky rozpočtu budou předloženy radě v červnu, vzhledem k některým dohánějícím platbám.

Ad rozpočet 2022 – plněn dle plánu.

Ad seminář k bezpečnosti, konaný v lednu – financování souvisejících projektů je prozatím pozastaveno ze strany EJC a Sochnutu vzhledem k válce na Ukrajině.

bod 2/ Ukrajina

FŽO vydala prohlášení ihned v prvních dnech války. Mezinárodní židovské instituce, včetně WJC a EJC, takovéto prohlášení – s pochopením představitelů ukrajinské a ruské židovské komunity – nevydaly, nic-

méně obě organizace se snaží všemožně pomáhat uprchlíkům. JDC působí přímo na Ukrajině, Sochnut se podílí na fungování přechodů v Polsku, na Slovensku, Rumunsku a Moldavsku, kde vytvořil kontaktní místa pro židovské uprchlíky, kterým umožňuje odjezd do Izraele.

FŽO spolupracuje s ŽO a koordinuje pomoc uprchlíkům, kteří se ocitnou v ČR. FŽO úzce spolupracuje s mezinárodními židovskými organizacemi a komunitami v okolních státech. V současné době bylo postaráno o cca 100 osob, nejvíce v Praze. Předpokládá se, že do ČR dorazí ještě další židovské rodiny.

bod 3/ Pověření pro ŽMP k vyznačení vlastnictví v archivních materiálech ve státních archivech

Tato záležitost byla projednávána na minulých zasedáních rady. P. Papoušek dal hlasovat o usnesení, které bylo členům rady zasláno předem a je stejné, jaké bylo předloženo již na posledním jednání rady v roce 2021.

Usnesení: Federace židovských obcí v České republice zmocňuje Lea Pavlátu, ředitelku Židovského muzea v Praze, k zahájení jednání s Odborem archivní správy a spisové služby Ministerstva vnitra ČR ve věci vyznačení vlastnictví archivních souborů na evidenčních listech Národního archivního dědictví (NAD) a jejich následné delimitace do Archivu Židovského muzea v Praze;

schvaluje, aby na evidenčních listech NAD byla vyznačena jednotně Federace židovských obcí v České republice jako vlastníci archivních souborů (archivních fondů a sbírek) včetně jednotlivých archiválií bývalých židovských náboženských obcí, škol, spolků, bratrstev a dalších židovských organizací, které se nacházejí ve veřejných archivech v České republice;

schvaluje, aby tyto archivní soubory i jednotlivé archiválie byly po provede-

né delimitaci trvale uloženy v Archivu Židovského muzea v Praze.

Hlasování: Přítomno 23 fyzicky, 16 on-line. Pro 33, 1 se zdržel, 3 proti.

Usnesení bylo přijato.

bod 4/ Transformace ŽLU informace

Předsedající shrnul dosavadní jednání a stanoviska jednotlivých ŽO, která byla zaslána, a konstatoval, že většinou není vůle k transformaci přistoupit, a to vzhledem k mnoha okolnostem.

Předseda Židovské liberální unie (ŽLU) F. Fendrych konstatoval, že ŽLU splnila veškeré podmínky, které byly dlouhodobě požadovány pro proces transformace ze strany FŽO, a přesto nyní není vůle k takovému kroku. Chápe složitost situace a fakt, že se jedná o precedentní krok, který v minulosti zatím neproběhl. Musí s výsledkem seznámit členy ŽLU, kteří se zavázali k požadovaným krokům, např. závazek zrušení členství v současných ŽO. Vyjádření ŽLU projedná s členy a zašle jej písemně FŽO. Celá věc by tak měla být uzavřena na příštím zasedání Rady FŽO.

bod 5/ Různé

Žádost Unie Makabi ČR o finanční dotaci účasti na makabiádě v Ramat Ganu v létě 2022. Předseda P. Papoušek navrhl, aby letošní příspěvek činil maximálně 10 000 Kč na jednoho účastníka a maximálně 100 000 Kč celkem.

Hlasování: Přítomno 23 fyzicky, 16 on-line. Pro 29, 8 se zdrželo, 2 byli proti.

Návrh byl přijat.

Příští zasedání rady se bude konat 22. června 2022 v 10.00 hod. *fžo*

OBSAH

Komentář k Tófe 4–5
Kultura na čas zmlkne – rozhovor s rusistou Tomášem Glancem 6–8
 Znovuotevření Velké synagogy 9
Moše Jisrael Landau 10–11
 Jak se učí ukrajinské děti v Lauderových školách 12–13
 Claudio Magris: *Literární cena* 14–15
Tajemství půdy – nálezy z českých a moravských synagog 16
O knize Sovětské disidenti 17
 Aaron Pollak 18
Bejt din pro FŽO 19
 A potom přišel zákon 20
 Izrael: *Kdo je tady osadník* 21
 Výběr z českých médií 22
 Kalendárium 23
 Zprávy, kultura, inzerce 24–27
 Zprávy ze světa 28

Súdny proces s bývalým „vodcom“ Slovenskej pospolitosti a predsedom Ľudovej strany Naše Slovensko poslancom Marianom Kotlebom dospel 5. apríla 2022 do rozpačitého konca.

Pred približne 18 mesiacmi uznal špecializovaný trestný súd v Pezinku poslanca Mariana Kotlebu za vinného z trestného činu „propagácie hnutia popierajúceho základné práva a slobody“ a následne ho odsúdil na štyri roky a štyri mesiace odňatia slobody nepodmienečne. Obžaloba sa týkala konkrétneho skutku – verejného odovzdávania šekov v sume 1488 eur (číslo 1488 je známym neonacistickým symbolom) a skutok sa odohrával 14. marca, teda vo výročný deň vzniku Slovenského štátu.

Kotleba sa voči rozsudku odvolal na Najvyšší súd SR (NS SR). Jeho taktikou boli obštrukcie, ktorými sa snažil oddialiť vynesenie definitívneho rozsudku. V predvečer pojednávania vytýčeného na 5. apríla 2022 oznámil súdu svoju neúčast' na zasadaní. Najvyšší súd napokon vyniesol konečný a platný verdikt v neprítomnosti obžalovaného.

ABSURDNÉ ROZHODNUTIE

Pôvodný rozsudok špecializovaného súdu z októbra 2020 vo výške štyri roky a štyri mesiace odňatia slobody NS SR výrazne znížil a zmenil na podmienený trest šiestich mesiacov so skúšobnou lehotou 18 mesiacov. To znamená, že Kotleba ostane na slobode a ak sa počas skúšobnej lehoty nedopustí ďalšieho trestného činu, tak môže súd požiadať o zahľadanie trestu a opätovne kandidovať do parlamentu vo voľbách roku 2024. Jediným pozitívom vyneseného rozsudku je strata poslanskeho mandátu, ktorý pre Kotlebu zaničkol vynesením platného rozsudku za úmyselný trestný čin.

Vo svetle známych faktov sprevádzajúcich politickú kariéru Mariana Kotlebu sa javí rozhodnutie NS SR ako absurdné a je len ďalším kameňom mozaiky, ktorá ukazuje katastrofálny stav slovenskej justície a prokuratúry. Kotleba je najznámejším aktérom neonacistickej scény Slovenska, jeho politická kariéra je kontinuálna a trvá desiatky rokov. Prejavoval sa nespočetne veľa krát a vyjadrenia o jeho „pozitívnej prognóze nápravy“ hraničia s cynizmom. Kotleba sa nijako nezmenil, nedištancoval od svojej minulosti, naopak, hlási sa k nej.

Pripomeňme na tomto mieste, že M. Kotleba stál v rokoch 2003–2006 na čele otvorene fašistického združenia Slovenská pospolitosť (SP) a používal oficiálny titul „vodca“. Ministerstvo vnútra SR podalo v septembri 2005 podnet na trestné stíhanie proti Slovenskej pospolitosti za hanobenie národa, rasy a presvedčenia. O mesiac neskôr podal vtedajší generálny prokurátor Dobroslav Trnka návrh na rozpustenie SP a súčasne žalobu na Mariana Kotlebu za „propagáciu fašizmu“. NS SR akceptoval argumenty generálneho prokurátora a v marci 2006 (pred 16 rokmi) rozpustil SP pre jej nedemokratické

Jaro Franek K JEDNÉMU ROZSUDKU

stanovy. Reakciou Kotlebu a jeho neonacistického okolia bolo transformovanie Slovenskej pospolitosti do politickej strany Kotlebovci – Ľudová strana Naše Slovensko (ĽS NS). Táto strana má od voľieb roku 2016 zastúpenie v parlamente.

V roku 2005 Kotleba tvrdil: „Lepšia ako parlamentná demokracia je stavovská demokracia. Štát vedú odborníci, ktorých si vyberá národ. Tiso bol jediný a najlepší slovenský prezident.“

Pri spoločenskej akcie venovanej výročiu vzniku Slovenského štátu v roku 2005 Kotleba vyzval prítomných „na boj proti sionistickej snahe o svetovládu“ a dodal, že „Slováci sa nikomu za Slovenský štát nemusia ospravedlňovať, ale naopak, majú byť hrdí na všetkých, ktorí sa o Slovenský štát zaslúžili“.

Ako výzva na pogrom pôsobilo vyhlásenie Slovenskej pospolitosti z 9. septembra 2005, v ktorom sa písalo: „Nášho Vodcu (Kotlebu) fyzicky napadli. (...) Útok bol plánovaný a predchádzala mu masívna lživá kampaň zo strany sionistických médií a organizácií. Preto sa SP nebude zaoberať vykonávateľmi tohto teroristického činu, ale svoju pozornosť bude venovať tým, ktorí pripravili živnú pôdu pre spáchanie tohto brutálneho útoku. (...) Na stráž!“

V mestečku Modra v októbri 2005 polícia rozohnala demonštráciu, na ktorej sa zúčastnilo asi 150 členov SP v rovnosťach. Vedľa tribúny mali pripravené balenia cukru so slovenským znakom a nápisom „Radšej dražší od Slováka ako lacný od Žida“.

V roku 2009 vyjadroval Kotleba obavy, aby sa zo Slovenska nestal „skutočný satelit, ale v tomto prípade nie Nemecka, možno Spojených štátov, ale určite satelit izraelský“.

V júli 2015 použil ilustračný obrázok „vzorovej“ protižidovskej karikatúry. Na podobné obrázky svojho času reagoval ÚZ ŽNO, keď podal pri podobnom zverejnení „karikatúry“ trestné oznámenie. Banskobystrická polícia podanie zamietla, pretože „sa neprekázal úmysel“. Aj v júli 2015 ĽS NS znovu použila podobnú karikatúru. Kotleba neraz naznačoval, že slovenské médiá vlastnia Židia a dianie vo svete riadia „sionisti“. Aby sa zbavil vplyvu „sionistov“, chce, aby Slovensko vystúpilo z EU a zo „zločineckej organizácie NATO“.

V roku 2015 podala ĽS NS žalobu za „propagáciu sionizmu“. Dôvodom, ktorý neonacistov vydráždil, bola výstava združenia Post Bellum, v ktorej bol približený život pani Štefanie Lorándovej, členky sionistickej organizácie Hašomer Hacair.

Z rokovania NR SR z apríla 2017: Poslanec Marian Kotleba reaguje na poslanca Krajniaka, ktorý podáva návrh na zákaz výstavby a prevádzkovania mešít: „Pán kolega, máte pravdu, mešity sú skutočne nebezpečné. Ale na niečo ste zabudli, na synagógy. Tie sú rovnako nebezpečné, alebo ešte nebezpečnejšie ako mešity.“ Kotleba v tejto rozprave dodal, že „moslimov na Slovensko a do Európy dotiahli sionisti, ktorí chcú zničiť kresťanské štáty“.

PRIPOMEŇME SI

Internetová relácia Infovojna 21. septembra 2017, moderátor Norbert Lichtner sa zhováral s Kotlebom. Kotleba: „Treba si prečítať takú zaujímavú knižku, volá sa *Protokoly sionských mudrcov*. Tam, si myslím, každý inteligentný človek nájde predobraz alebo plán, ako sa to bude vyvíjať, a veľmi jednoducho porovnaním súčasného stavu a textu knižky bude vedieť zistiť, kde sa momentálne nachádzame a čo nás čaká.“

Pripomeňme tiež, že na kandidátnej listine ĽS NS sa objavili mená, ako Marián Magát, otvorený obdivovateľ Hitlera, fanatický popierač holokaustu, autor antisemitského pamfletu *Židokracia*, v súčasnosti vo väzbe, obvinený z 37 extrémistických činov.

(pokračovanie na str. 13)

JÁ JSEM HOSPODIN, VÁŠ BŮH (KEDOŠIM)

Oddíl Kedošim začíná a končí slovy: *Bud'te svatí, protože já, Hospodin, váš Bůh, jsem svatý!* Na začátku na to navazuje pasáž, rozdělená do šestnácti odstavců, končících vždy slovy *Já jsem Hospodin, případně Já jsem Hospodin, váš Bůh.*

První dva příkazy, mít v úctě rodiče a zachovávat dny odpočinku, jsou potom uzavřeny slovy „Já jsem Hospodin, váš Bůh“, a zákaz dělat si modly rovněž. Všechny tři opakují příkazy Desatera, takže chápeme, proč je tu zdůrazněno, že Bůh, který jim to prikazuje, je jejich Bůh, který jim je dal na Sinaji.

Se všemi dalšími je ale pro ně společné, že jediným svědkem dodržování těchto příkazů je Bůh sám: „Já jsem Hospodin!“

Patnáctý a šestnáctý odstavec se k tomu na závěr celé této pasáže vyjadřuje apelem na poctivost ve vzájemném jednání a obchodu a uzavírá jej slovy: *Já jsem Hospodin, váš Bůh, já vás vyvedl ze země Micrajim!* Nezdůrazňuje darování Desatera, ale obsah jeho základní informace: „Já, Hospodin, jsem tvůj Bůh, jenž tě vyvedl z Egypta!“ Z otroctví k vykoupení, v němž jsme si všichni rovni. Jsme tedy jako Židé Bohu zavázáni jednat v konkrétních vztazích čestně. Následující šestnáctý příkaz *Zachovávejte má nařízení a mé zákony a vykonávejte je, já jsem Hospodin,* má naopak obecnou platnost a vztahuje se k Bohu přímo. Vyvrací obecně lidskou představu, že – abych použil slov Dostojevského – není-li Boha, je všechno dovoleno.

Předpokladem nemusí být negace Boží existence, nýbrž předpoklad, že ve vztazích jednoho člověka k druhému není Bůh svědkem, soudcem a exekutorem. Proto Tóra v této souvislosti připomíná jednání, na jehož ohavnosti se shodne většina lidí. *Neproklínej hluchého a slepci neklad' do cesty překážku, měj bázeň před svým Bohem, já jsem Hospodin. Bůh je každému tak blízký a tak vzdálený jako jeho vlastní Já.*

Ramban ve svém komentáři připomíná, že příkaz neproklínat druhého se v Tóře týká i soudců (respektive Boha) a knížat, poněvadž i je lidé proklínají ve skrytosti a ne veřejně, jelikož se jich bojí. Bát se Boha je však vyžadováno stejně jako láska k Němu. Náš praotec Jaakov pocítil tuto bázeň při objevu, jak blízký je mu Bůh. Zůstaneme-li však u doslovného výkladu, můžeme konkretizaci hluchého

KOMENTÁŘ K TÓŘE PRO TENTO MĚSÍC

Mark Podwal: *Měsíc ijar.*

a slepého chápat jako výstrahu před nezneužíváním slabosti druhých k vlastnímu potěšení. Výzva „měj bázeň před svým Bohem“ je tu také adresována jednotlivci.

Tím se dostáváme k tomu, co již bylo předesláno, že je Bůh svědkem činů, páchaných sice bez vědomí druhých lidí, ale nevyhnutelně s vědomím vlastním. Docházíme ke smyslu obecné proklamacce „Já (jsem) Hospodin“, která vědomí sebe sama, tedy svého já, vztahuje až k Bohu. Příkaz „Měj bázeň před svým Bohem“ staví tak na skutečnosti, že Bůh je každému člověku přítomen v jeho Já. Proto naopak říká Tóra: *Nenos zášť vůči svému bratru ve svém srdci, ale varuj svého bližního, abys nenesl jeho hřích! Nezavrhuje syny svého lidu a nechovej vůči nim výčitky, chovej ke svému druhu lásku, je jako ty, já jsem Hospodin!* A netýká se to jenom domorodce. *I přistěhovalec, který by se u vás usadil, vám buď jako domorodec, a chovej k němu lásku, je jako ty, vždyť i vy jste byli přistěhovanci v zemi Micrajim, já, Hospodin, jsem váš Bůh!*

V podobné situaci byl i praotec Jaakov na útěku před svým bratrem. Utíkal ze země, jejímž požehnaním mu požehnal jejich otec, a nyní ji musil opustit. Obrat, že *narazil na to místo a přenocoval tam, protože zapadlo slunce,* je v Talmudu chápán jako naléhavost prosby, Jaakov je proto pokládán za zakladatele večerní modlitby. Vize žebříku, sahajícího od země k nebi, po němž vystupovali a sestupovali Boží andělé, je tak vykládána jako modlitba k Bohu, který stál nad ním a říkal: *Já jsem Hospodin, Bůh Avrahama, tvého otce, a Bůh Jicchakův, ta země atd.*

Ta slova jsou odpovědí na Jaakovovu modlitbu. Můžeme z nich také soudit, že se vztahovaly k zemi, zemi jako domovu i za slíbení. Bůh ho proto ujišťuje: *Já jsem s tebou, ochráním tě všude, kamkoli půjdeš, přivedu tě nazpět a neopustím tě... A Jaakov procítl ze svého spánku a pravil: Tedy je Hospodin na tomto místě a já to nevěděl! Zděsil se a řekl: Jak strašné je toto místo, nic jiného než dům Boží, to je brána nebes!* (1M 28,11–17) „To místo“ (*ha-makom*), jímž také nazýváme Hospodina, je od země až do nebes bránou k Němu kdekoli, ale vždycky od sebe, a proto se Jaakov zděsil, že si to neuvědomoval.

Na závěr oddílu Kedošim se text vrací k dědictví země, ze které byl Jaakov vypuzen. Jeho potomstvo se ji chystalo dobýt, jak je řečeno: *Já vám ji dám dědictvím, já, Hospodin, váš Bůh, jenž jsem si vás oddělil od národů.* V tomto případě dostává pojem „váš Bůh“ o něco jiný význam. Bůh nás nevyvedl z egyptského otroctví na svobodu kvůli nám, ale *aby nás pro sebe oddělil od národů.* A protože si nás pro sebe oddělil z národů, máme i my oddělovat pro své tělo ryzí ze smíšeného a svaté ze všedního pro ducha. *Bud'te mi svatí, protože já, Hospodin, jsem svatý, a oddělil jsem vás pro sebe z národů!* Bůh si oddělil Izrael z národů pro sebe, a to ještě před jeho východem z Egypta a darováním Tóry. Také se však učíme, že Bůh stvořil svět kvůli Tóře, již daroval Izraeli, a tak stvořil i svět kvůli Izraeli mezi národy.

Začátkem týdne před svátkem Pesach vrcholí přípravy na něj vyklizením *chamecu* z našeho vlastnictví. Z chleba nám zůstane jen *maca*, s níž jsme opouštěli své domy v Egyptě. Je to *ryzí* chléb, jen mouka a voda, upečený tak rychle, že nestihne zkvásit. Po svátku se však s chutí vrátíme ke kynutému chlebu, který během svátku považujeme za hřích. Podobně si nás Bůh oddělil od národů, ne že bychom byli lepší, ale že v nás vidí ryzí lidství, které je třeba výrazně oddělit. **EFRAIM K. SIDON**

ZROZENÍ NADĚJE**Bechukotaj (3M 26,3–27,34)**

V tomto oddíle čteme *Tochecha*, hrozivě kletby, které varují před tím, co by se stalo, pokud by Izrael zradil své boží poslání. Čteme prorocství o dějinách, které selhaly. Pokud Izrael nedostojí své duchovní cestě, praví kletby, prohraje i fyzicky, hospodářsky a politicky. Národ čeká porážka a zkáza, ztratí svou svobodu i zemi, lidé budou vyhnáni do exilu a budou pronásledováni. Obvykle čteme tuto pasáž v synagoze jen polohlasem, tak děsivě zní. Nicméně v tomto tónu pasáž nekončí. Na konci nastává naprostá změna a čteme jednu z velkých biblických útěch: „Přesto vše si je nezpřotivím a nebudu si je hnusit, abych je zničil, a nezruším svou smlouvu s nimi, když budou v zemi svých nepřátel, protože já, Hospodin, jsem jejich Bůh“ (3M 26,44).

Zde se odehrává zrození naděje: nikoli naděje jako snu, přání, touhy, ale naděje jako přímo dějinné formy. Bůh je spravedlivý. Může trestat, může skrýt svou tvář, ale dodrží slovo a splní svůj slib. Zachrání své děti, přivede je domů.

Naděje je jedním z největších židovských příspěvků západní civilizaci. Ve starověku existovaly tragické kultury, v nichž si lidé mysleli, že bohové se o ně v nejlepším případě nezajímají a v nejhorším jednají proti nim. Lidé by se proto měli spíše vyhýbat jejich pozornosti a hněvu. Lidský osud je stejně daný a nelze mu uniknout. Největší autoři tragédií byli Řekové. Judaismus nevytvořil žádné autory typu Sofokla a Aischyla, žádná dramata jako *Antigona* či *Oidipus*. Biblická hebrejšтина dokonce nezná slovo, které by znamenalo tragédie v řeckém smyslu slova. Zná ale pocit, že život nedává mnoho důvodů k naději. Nacházíme jej v úvodních kapitolách knihy *Kohelet*, jejíž autor vnímá čas cyklicky: co bylo, zase bude, historie se odvíjí ve věčném opakování, nic se ve skutečnosti nemění: „To, co bylo, je to, co bude, a co se stalo, se stane zas, pod tím sluncem není nic nového“ (*Kohelet* 1,9).

Kohelet je ale v Tanachu vzácným hlasem. Hebrejská Bible většinou vyjadřuje odlišný názor: v lidských záležitostech může nastat změna. Je nám určena dlouhá a složitá cesta, ale na jejím konci nastane vykoupení a mesiášský věk. Judaismus je principiálně odmítnutí tragédie ve jménu naděje.

Z komentářů rabína Jonathana Sackse vybrala a přeložila A. Marxová.
Bible je citována v překladu rabína K. E. Sidona.

BOHOSLUŽBY

v pražských synagogách květen 2022

ijar/sivan 5782

Staronová synagoga

29. 4. pátek	večerní modlitba	19.30 hodin <i>začátek šabatu 19.59 hodin</i>
30. 4. sobota	ŠABAT EREV ROŠ CHODEŠ ACHAREJ MOT 3M 16,1–18,30 hf: 1S 20,18–42 <i>perek 1 konec šabatu, předvečer Roš chodeš 21.14 hodin</i>	
1. 5. neděle	1. den Roš chodeš ijar	
2. 5. pondělí	2. den Roš chodeš ijar	
4. 5. středa	JOM HA ZIKARON	
5. 5. čtvrtek	JOM HAACMAUT – DEN NEZÁVISLOSTI IZRAELE	
6. 5. pátek	večerní modlitba	19.30 hodin <i>začátek šabatu 20.10 hodin</i>
7. 5. sobota	KEDOŠIM 3M 19,1–20,27 hf: Am 9,7–15 <i>perek 2</i>	<i>konec šabatu 21.27 hodin</i>
13. 5. pátek	večerní modlitba	19.30 hodin <i>začátek šabatu 20.20 hodin</i>
16. 4. sobota	EMOR 3M 21,1–24,23 hf: Ez 44,15–31 <i>perek 3</i>	<i>konec šabatu 21.40 hodin</i>
15. 5. neděle	PESACH ŠENI	
19. 5. čtvrtek	LAG BEOMER	
20. 5. pátek	večerní modlitba	19.30 hodin <i>začátek šabatu 20.30 hodin</i>
21. 5. sobota	BEHAR 3M 25,1–26,2 hf: Jr 32,6–27 <i>perek 4</i>	<i>konec šabatu 21.52 hodin</i>
27. 5. pátek	večerní modlitba	19.30 hodin <i>začátek šabatu 20.39 hodin</i>
28. 5. sobota	BECHUKOTAJ 3M 26,3–34 hf: Jr 16,19–17,14 <i>perek 5</i>	<i>konec šabatu 22.03 hodin</i>
29. 5. neděle	JOM JERUŠALAJIM – DEN JERUZALÉMA	
31. 5. úterý	Roš chodeš sivan <i>V sobotu a o svátcích šachrit (ranní modlitba) od 9 hodin.</i>	

Vysoká synagoga

*Ve všední dny šachrit (ranní modlitba) v 8.30 hodin,
mincha (odpolední modlitba) ve 14.00 hodin.*

7. 5. sobota	mincha a maariv	19.57 hodin
14. 5. sobota	mincha a maariv	20.10 hodin
21. 5. sobota	mincha a maariv	20.21 hodin
28. 5. sobota	mincha a maariv	20.33 hodin

Jeruzalémská synagoga

Bohoslužby se konají každou sobotu a o svátcích od 8.45 hodin.

Bejt Simcha

*Kabalat šabat každý pátek od 17 hodin (Praha 1, Maiselova 18, 3. patro),
nebo prostřednictvím on-line platformy Skype.
Více informací na kehila@bejsimcha.cz.*

KULTURA NA ČAS ZMLKNE

Rozhovor s rusistou a překladatelem Tomášem Glancem

Foto: Priscilla Kämpfer.

Prof. **TOMÁŠ GLANC** (nar. roku 1969 v Praze) patří k předním českým rusistům, znalcům ruské moderní kultury (výtvarného umění a literatury), v současné době také k ceněným komentátorům putinovského režimu a jeho agrese na Ukrajině. Vystudoval ruštinu a češtinu na FF UK v Praze, poté tam působil. V letech 2005–2007 byl ředitelem Českého centra v Moskvě, 2007–2010 byl vědeckým pracovníkem na Univerzitě v Brémách. V letech 2010–2015 přednášel jako hostující profesor na Humboldtově univerzitě v Berlíně a na Univerzitě v Basileji, od roku 2015 působí na Univerzitě v Curychu.

K vydání připravil a přeložil řadu odborných publikací, např. výbor ze spisů Kazimira Maleviče (Brody 1997); přednášky Romana Jakobsona ze třicátých let (Academia, Praha 2005, Moskva 2011); publikace *Vidění ruských avantgard* (Vidění ruských avantgard, Karolinum, Praha 1999) a *Lexikon ruských avantgard 20. století* (Libri, Praha 2005, společně s Janou Kleňhovou), dále knihu *Souostroví Rusko. Ikony postsovětské kultury* (Revolver Revue 2011) nebo německou antologii o ruské recepci dadaismu (2016). Napsal řadu doslovů, studií a statí, publikovaných v Česku i v zahraničí. V zahraničí i u nás připravuje výstavy ruských umělců: *Ruská ruleta* (NG Praha), *Russia: Timeless. Bezčasí v současném ruském umění* (DOX, 2019), *Poetry and Performance. The Eastern European Perspective* (v osmi evropských zemích 2018–2022, společně se Sabine Hänsgenovou). Nedávno byla v Galerii hlavního města Prahy otevřena výstava, na které se podílel, věnovaná významnému teoretikovi umění a kurátorovi Jindřichu Chalupckému.

Glanc pro ni připravil ruskou sekci – část, jež představuje umělce, s nimiž J. Chalupcký navázal v Rusku kontakt. K vidění jsou díla právě z období, kdy se s nimi Chalupcký při svých cestách vídal a v jejich ateliérech tyto obrazy mohl vidět.

Jindřich Chalupcký začal jezdit do Moskvy a Leningradu roku 1965 a ve svých cestách vytrval až do druhé poloviny sedmdesátých let, tedy i po okupaci Československa. Bylo to obvyklé?

Chalupcký nebyl zdaleka prvním českým kunsthistorikem v poválečném Sovětském svazu. V Moskvě studovali a stýkali se s tamními umělci a intelektuály Josef Císařovský a Dušan Konečný (ten se tam i oženil), později Jiří Padrta a Miroslav Lamač. Objevovali tam mimo jiné tehdy těžko dostupné skvosty ruské avantgardy, o nichž pak psali v československých i zahraničních časopisech. V různé míře se i oni znali se současnými umělci.

Chalupcký začal do Moskvy jezdit v polovině šedesátých let jako dost vysoce postavený představitel bratrského Svazu československých výtvarných umělců, setkával se s tamní nomenklaturou minister-

Michail Grobman: *Generalissimo*, 1966, litografie 1989.

stva kultury i jiných institucí. Po večerech nebo po skončení oficiálního programu se pak vydával na početné a dlouhé návštěvy k představitelům současného umění.

Velká část tamních neoficiálních umělců byla židovského původu. Je to shoda okolností, nebo fakt, že byli státem handicapováni už kvůli svému židovství, jim „usnadnil“ cestu do neoficiálních struktur?

Řekl bych, že to jsou dvě linie, mezi kterými neexistuje nějaký kauzální vztah.

Malíři, s nimiž se stýkal Chalupcký, odmítali být považováni za politické disidenty a tím méně by byli ochotni identifikovat se s židovským undergroundem, který samozřejmě také existoval. Trvali na tom, že se zabývají současným uměním, literaturou – ten rozdíl mezi kulturním a politickým nebo lidskoprávním disentem byl v Rusku podstatně větší než u nás. Pokud se tito umělci nějak vztahovali k ideologii, tak to bylo z hlediska uměleckého.

Máte pravdu, že mnozí účastníci tohoto volného společenství byli židovského původu a znali tím pádem na vlastní kůži i nejrůznější projevy sovětského antisemitismu. Ale nemyslím, že by sami tehdy přikládali váhu tomu, kdo je a není Žid. Dá se říct, že dnes je jejich židovství větším tématem než tehdy, protože se o ně zajímají židovské časopisy a encyklopedie, instituce, jako je moskevské Židovské muzeum a centrum tolerance (financované Romanem Abramovičem), nebo židovští sběratelé, jako je Vjačeslav Moše Kantor, donedávna předseda Evropského židovského kongresu. Teď odstoupil, protože se i na něj vztahují sankce v souvislosti s ruskou válkou proti Ukrajině.

Ze SSSR v sedmdesátých letech mnozí Židé nakonec směli emigrovat do Izraele nebo přes Izrael někam dál.

To je pravda a nejvýznamnější malíř z okruhu, o němž mluvíme, který toho využil, byl Michail Grobman. Ten hrál v šedesátých letech pro Chalupckého významnou roli. Byl totiž tehdy v Moskvě – tak jako dodnes v Tel Avivu – jakýmsi prostředníkem mezi různými autory a kruhy. Chalupcký mu byl velice vděčný za kontakty, které mu poskytoval, a za jeho průvodcovství po moskevských i leningradských ateliérech. Grobman odjel do Izraele už v roce 1971. A jako jediný židovství také ve své tvorbě aktivně reflektoval. Pokoušel se i v Izraeli proniknout do místní výtvarné scény, jeho žena tam dodnes vydává výborný ruskojazyčný časopis. A v neposlední řadě s sebou vyvezl unikátní sbírku děl svých kolegů. Jsou to většinou práce na papíře, ale z jejich raného období od konce padesát-

tých let a z let šedesátých. Když jsem připravoval pro Národní galerii výstavu ruských avantgard, která se nakonec neuskutečnila, byl jedním z důležitých zdrojů právě tento jedinečný Grobmanův telavivský archiv.

Je tento archiv přístupný? A časopis, o němž mluvíte, dosud vychází?

Není přístupný, je to soukromý archiv v Grobmanově domě, a je dokonce nutné nejprve přemluvit jeho ženu, aby začala jednotlivé složky tahat ze zaprášených polic a otvírat. Už jsme tím párkrát strávili celé dny. Vážným zájemcům kresby ochotně půjčují a před pár lety se v Jeruzalémě podíleli na přípravě rozsáhlé výstavy ruské avantgardy.

Časopis řídí právě Grobmanova manželka Irina Vrubeľ-Golubkinová. Nejprve redigovala velkoformátové kulturní a literární přílohy ruskojazyčných novin. Když jsem byl roku 1993 poprvé v Izraeli, přivezl jsem do Česka v krosně asi 15 kil těchto novin, které mi věnovala pro pražskou Slovanskou knihovnu. Později začala dělat solidnější časopis, spíš almanach. Jmenuje se *Zerkalo* (Zrcadlo) a vychází dodnes, vytištěný i přístupný on-line. Obsahuje literaturu, memoáry, texty od lidí v Izraeli píšících rusky. Částečně je zaměřený na kulturu Grobmanovy generace, částečně ale i na současnou kulturu v Izraeli a spřízněný okruh autorů v Rusku.

Grobman je zajímavý také tím, že si už v šedesátých letech vedl pedanticky deník, který je nedocenitelným zdrojem informací i pro rekonstrukci Chalupeckého cest do Ruska. Má tam záznamy typu: Přijeli Češi. Lamač, Chalupecký, překladatelka. Divali jsme se na práce toho a toho. Chválili to a to. Vypili jsme tolik a tolik vodky...

Chalupecký měl s neoficiální kulturou zkušenost z Československa padesátých let, kdy Jiří Kolář a mnozí další umělci nemohli ve státních institucích vystavovat ani vydávat své knihy. Ani on sám nesměl publikovat a pořádat výstavy. Jak vypadala situace v SSSR?

Míra a podoba neoficiální existence byla velmi různá. Mezi malíři, které tam Chalupecký poznal, byli vězni Gulagu, například Boris Svešnikov, který seděl za antisovětskou propagandu osm let. Nebo Estonec Ülo Sooster, ten strávil v lágrech

skoro sedm let, než přijel do Moskvy. Tam se spřátelil s Jurijem Sobolevem, který v celém tomto společenství hrál důležitou roli i jako zprostředkovatel informací o uměleckém dění v zahraničí. Ale zároveň měl docela solidní postavení: byl šéfem uměleckého oddělení v nakladatelství Znanije (Vědění) a později i v legendárním časopise *Znanije – sila* (Vědění je síla). To mu mimo jiné umožňovalo nabí-

Viktor Pivovarov: *Most*, 1973, email na sololitu.

zet zakázky přátelům, pro které byla ilustrátorská činnost důležitým zdrojem obživy. Patřili mezi ně třeba Ilja Kabakov, Vladimir Jankilevskij a Viktor Pivovarov.

Dodnes potkávám Rusy, kteří se třeba o současném umění vůbec nezajímají, ale Pivovarov je pro ně notoricky známou součástí jejich dětství a dětství jejich dětí, magického světa ilustrací poezie i prózy.

Do jaké míry Jindřich Chalupecký už v šedesátých letech rozpoznal kvalitu děl těchto umělců?

Chalupecký neomylně identifikoval pronikavost estetiky i uměleckého myšlení Ilji Kabakova, fascinoval ho Vladimir Jakovlev, malíř, který téměř neviděl. A mnozí další. Moc ho nezajímalo společné jmenovatel existence mimo oficiální struktury. Nikdy to nezdůrazňoval a naopak se upínal k tomu, že se jejich možnosti působení v Sovětském svazu i v zahraničí zlepšují. Psal třeba o Lvu Nusbergovi a skupině Dviženije (Pohyb), která se inspirovala ki-

netismem a kybernetikou a na jedné straně byla součástí neoficiálního uměleckého prostředí a potýkala se s podobnými omezeními jako ostatní jeho příslušníci. Ale na druhé straně dokázal Nusberg dohodnout zakázky u Ústředního výboru Komsomolu a zařídit veřejné prezentace technicky sofistikovaných instalací.

Pro Chalupeckého v tom nebyl žádný rozpor. Pro něj bylo nejdůležitější to, na co se ptal v moderním umění obecně: jak odpovídá na výzvy současného života a světa, jak překračuje samo sebe někam směrem jednak k životu, jednak k tomu, co nazýval v různých souvislostech transcencí. Také byl nadšený, že tito autoři nejsou v moci ani pod vlivem trhu, neboť Chalupecký, ač rozhodně nebyl nadšený z poválečných socialistických diktatur, za mnohem větší nebezpečí považoval západní diktaturu peněz. Rád přijímal zakázky z mezinárodních časopisů, a dokud to šlo, tak pořádal v západní Evropě výstavy československého umění. Sledoval, znal a ctil velké osobnosti světového umění. Ale myslím, že jeho srdce takřikajíc tlouklo pro díla, která vznikla v určitém lokálním prostředí a vně komerčních nebo ideologických zakázek. Proto také umělec velmi naléhavě zrazoval od emigrace. Emigraci považoval za výraz navi-
ivity a hlouposti, tvrdil, že ani Chagall nevytvořil v zahraničí nic, co by si nepřivezl s sebou z Vitebska nebo co by stálo za řeč...

netismem a kybernetikou a na jedné straně byla součástí neoficiálního uměleckého prostředí a potýkala se s podobnými omezeními jako ostatní jeho příslušníci. Ale na druhé straně dokázal Nusberg dohodnout zakázky u Ústředního výboru Komsomolu a zařídit veřejné prezentace technicky sofistikovaných instalací.

V souvislosti s ruskou válkou proti Ukrajině často komentujete různé její aspekty a souvislosti. Máte informace o svých přátelích a kolezích? Na sklonku února jste na svém Facebooku uveřejnil dopis od kolegyně, teoretičky umění z Moskvy, v němž vyjadřuje odpor k této válce, zmiňuje protiválečnou petici, kterou v tehdejší době podepsal přes milion lidí, a protestní dopis lidí pracujících v kultuře. Současně píše: „Chápeme, že celý civilizovaný svět teď nenávidí Rusko, chápeme, že sankce jsou jediná cesta, jak zabránit třetí světové válce, víme, že budeme po neurčitou dobu v izolaci. Nevím, zda budeme moci zůstat v kontaktu přes e-mail nebo sociální sítě. Pokud je to poslední dopis, věz, že s tímhle odporným režimem nesouhlasíme.“

Ten dopis si tehdy na Facebooku přečetly stovky lidí a více než 500 osob jej sdílelo dál na svém profilu. Myslím, že to v tu chvíli, tři dny po začátku války, byl důležitý hlas ze „smrtně chladného pekla“, které Káťa uvedla do souvislosti s „horkým peklem“ v Ukrajině. Napsal jsem jí, jaký má její osobní manifest velký ohlas. Byla sice ráda, ale za pár dní mě požádala, abych z přispěv-

A jak tedy k téhle otázce přistupovat?

Já osobně si myslím, že by se mělo rozlišovat mezi státními strukturami a jednotlivci. Lidé s ruskými pasy často vnímají vraždění nevinných Ukrajinců a celý pokus o okupaci velmi podobně jako my. Pokud s nimi přerušíme styky nebo jimi budeme pohrdat, projevíme tím jen vlastní omezenost a nepochopení jejich situace.

Občanství je jistě nějaký metaforický závazek a jeho držitelé se nemůžou divit, že jsou teď podezřelí. Ale bojkotovat někoho jen za státní příslušnost je pro mě nepřipustné. Jiná otázka jsou státní instituce. Tady, myslím, je potřeba přistoupit na to, že za války dochází nutně k různým zjednodušením.

Já jsem třeba měl od 28. února učít společný on-line kurz pro

studenty z Curychu a z Ťumeně na Sibiři, kde se už několik let rozvíjí ambiciózní a mezinárodně orientovaný program na fakultě humanitních věd. Kurz jsme dlouho připravovali, ale o víkendů těsně před jeho začátkem bylo najednou jasné, že něco takového není možné. Ani bychom se o válce nemohli zmínit, aniž bychom studenty postavili nebezpečí stíhání. V Rusku teď běžně za výroky proti válce žáci udávají učitele a učitelé žáky.

Myslíte, že válka povede k větší politizaci umění, literatury, celé kultury?

Jsem o tom přesvědčený. Tato krvavá rána, která se zatím stává čím dál větší a hlubší, se bude hojit dlouho. A nebude možné ji ignorovat ani v oblasti estetické. Někteří autoři i kritici si už teď tento předěl naléhavě uvědomují. Jsou pro jakýsi stop stav kultury. Říkají, že se s kulturou vůbec nic nestane, když na čas zmlkne, aspoň na veřejnosti. A že není ani možné pořádat vý-

stavy a festivaly, když ve vedlejší zemi vojáci vlastní země vraždí, bombardují, znásilňují a rabují.

Osobnější otázka: pocházíte ze zajímavé rodiny. Váš prastrýc Gustav Schorsch, který byl v necelých 27 letech zavražděn za holokaustu, byl divadelní režisér. Stejnou profesi měla vaše matka Helena Glancová, která je také z rodu semilských Schönfeldů (jako třeba Pavel Tigrid). Zábýval jste se někdy svou židovskou rodinnou historií? A je pro vás důležitá?

Ano, je. Moje matka se do rodinné genealogie pustila před více než deseti lety s pečlivostí sobě vlastní, jak sama říká. Vybuodovala na portálu MyHeritage rodinný strom, v kterém je, myslím, asi dva tisíce osob. Čas od času se na základě tohoto rodokmenu objevují příbuzní, o kterých jsme neměli tušení – v Curychu, Bostonu nebo Montrealu. Moje babička a její bratři – již zmíněný Gustav Schorsch a jejich starší bratr Karel, který se později psal česky jako Šorš a stal se renomovaným očním lékařem – příbuzenství považovali, aspoň myslím, za něco zastaralého a nedůležitého. Byla to generace, která opustila tradiční židovství a za své příbuzné považovali spíš Rilkeho, Bergsona, Mukařovského nebo Rudolfa Steinera než nějaké sestřenice. Takže moje cesty do Izraele a četba Sidona, Pavláta, Langerera nebo Lea Baecka nebyly tak úplně v duchu rodiny, v níž jsem vyrůstal, ačkoli k některým textům jsem měl cestu díky domácí knihovně hodně zjednodušenou. V roce 1997 jsem pak pro tehdejší projekt Postupimské univerzity napsal referát a posléze stal o památníku v Pinkasově synagoze a za honorář jsem nakoupil různé příručky o židovství, abych trochu bojoval se svou neznalostí. Dnes mi pomáhá dcera, která vystudovala judaistiku, učí hebrejštinu a překládá současnou izraelskou literaturu.

ALICE MARXOVÁ

Výstava Světy Jindřicha Chalupického potrvá v GHMP do 19. června.

Vladimir Jankilevskij: *Mužská hlava*, 1964, olej, dřevo, plech, sololit.

ku smazal její jméno – dostala strach z následků, kterým by mohla být vystavena.

Rusové, kteří z Ruska neodjeli, vědí, že za „diskreditaci ozbrojených sil“ mohou být vyslýcháni, pokutováni, vězněni. Proto jsou zticha, ačkoli by mnohé z nich v životě nenapadlo podporovat válku Ruska proti komukoli. A už určitě ne proti Ukrajině, zemi, kde mají přátele, příbuzné, na kterou v posledních letech hleděli s obdivem a s jistou závistí jako na vzor. Do Kyjeva se i emigrovalo, protože se tam utvořily a začaly vzkvétat ostrovy občanské společnosti, o kterých se v současném Rusku dalo i před touto válkou leda tak snít.

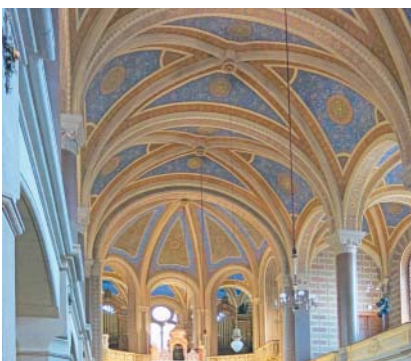
Před instalací výstavy Světy Jindřicha Chalupického přerušila GHMP v rámci bojkotu Ruska po vpádu na Ukrajinu kontakty s Muzeem současného umění v Moskvě. Jak se podařilo ruskou sekci zachránit, z jakých zdrojů jste čerpal?

Od počátku jsme měli většinu zápůjček příslibenou ze soukromých sbírek či přímo od autorů. Z Muzea současného umění v Moskvě jsme chtěli půjčit asi tři díla, a hlavně jsme doufali, že nám pomohou s vyřízením komplikované administrativy. Z toho sešlo už před začátkem války, takže jsme nepřišli o tolik. Ale byli jsme konfrontováni s otázkou, která bude ještě dlouho aktuální: co všechno z Ruska teď bojkotovat a podle jakých kritérií.

ZNOVUOTEVŘENÍ

Rekonstrukce plzeňské Velké synagogy dokončena

Jako skvělý výsledek dlouholeté vytrvalé snahy zachránit a uvést do původního stavu jednu z dominant Plzně, Velkou synagogu, byla tato židovská památka, která patří k pěti největším

Restaurovaná klenba Velké synagogy. Foto jd.

Velká synagoga v leteckém pohledu. Foto archiv.

žili Židé – soubor fotografií mapujících historii a proměnu židovských památek v Plzeňském kraji. Jedná se o výběr z třicetileté dokumentární práce Radovana Kodery i o archivní fotografie přestavěných nebo dnes již neexistujících synagog a dalších objektů.

Znovuotevření plzeňské Velké synagogy ukázalo, jak důležitá a nezapustitelná je existence židovských

Předseda ŽO v Plzni Jiří Löwy. Foto jd.

synagogám na světě, 10. dubna slavnostně otevřena a zpřístupněna. Celkové náklady na rekonstrukci dosáhly 100 milionů korun, majoritní podíl byl hrazen prostřednictvím dotací Evropské unie (IROP), zbylou část pokryla Židovská obec Plzeň. Projektčně za revitalizací stojí Atelier Soukup Opl Švehla.

Za mimořádné početné účasti plzeňské veřejnosti, oficiálních hostů, rabínů, starostů i členů židovských obcí v České republice byl slavnostní program zahájen přenesením svitku Tóry ze Staré synagogy přes Smetanovy sady do aronu ha-kodeš Velké synagogy, kde potom v budově zaplněné do posledního místa promluvili k přítomným předseda ŽO Plzeň Jiří Löwy, ministr kultury České republiky Martin Baxa a fotograf Radovan Kodera. Dramaturg

slavnostního večera skladatel Peter Györi pro tuto příležitost připravil skladbu inspirovanou židovskými modlitbami, které přednesl dětský sbor, se-

stavený ze žáků místních základních uměleckých škol a dětského sboru DJKT Kajetán za doprovodu studentů Konzervatoře Plzeň pod taktovkou Jiřího Štrunce.

obcí všude tam, kde se je podařilo udržet do dnešních dnů. Muzea a památníky, samozřejmě důležité a potřebné, nemohou totiž v mnoha ohledech zastoupit byť třeba početné

Ústřední okamžik slavnostního shromáždění – předseda FŽO Petr Papoušek vnáší Tóru do obnovené synagogy. Foto Dmitry Vegelin.

Na horních galeriích synagogy byla současně zpřístupněna nová stálá expozice věnovaná židovským památkám Plzeňského kraje nazvaná *Tady*

malou, ale fungující židovskou obec. Směrem dovnitř i vůči veřejnosti. Také za to patří plzeňské kehile a jejím představitelům poděkování. jd

MOŠE JISRAEL LANDAU

Před 170 lety zemřel významný pražský učenec, tiskař a vydavatel

Dnes, 6. května ve tři hodiny odpoledne se koná pohřeb jedné z nejzajímavějších osobností našeho města. (...) Od smrti posledního pražského vrchního rabína, Ezechiela Landaua, dědečka zemřelého, jež byl pohřben před 59 lety téhož dne i měsíce jako nyní jeho vnuk, nezaujímal zde nikdo slavnější pozici než 4. května zesnulý Moše Jisrael Landau. (...) Pohřební průvod zahájil chrámový sbor, zpívající pohnuté žalmy. Následoval pohřební vůz, tažený čtyřmi koňmi v černé, ozdobené erbem města a seznamem hodností zesnulého. Tělo následovali 1. židovští duchovní, Rapoport, Kämpf a Samuel Freund, všichni ve slavnostním rouchu; 2. městská rada se starostou v čele; 3. reprezentace židovské náboženské obce, vedená představenými. (...) Nakonec nedozírný dav Židů i křesťanů a na sto kočárů.

Tak, slovy pražského korespondenta, informoval 31. května 1852 *Allgemeine Zeitung des Judenthums* o pohřbu Moše Jisraela Landaua – vzdělance, člověka veřejně činného v židovské komunitě i mimo ni a výjimečného tiskaře, kterého tehdy v Praze jen málokdo neznal. Jakkoli dnes již není jeho proslulost tak velká, nadále zůstává historicky známou osobností, jež je nerozlučně spjata s obdobím židovské emancipace a posledním rozmachem hebrejského knihtisku v českých zemích.

VZDĚLANEC

Narodil se 26. prosince 1788 v rodině Jisraela Landaua (1757–1829), osvícensky orientovaného soukromého učence a nakladatele a třetího syna pražského vrchního rabína Ezechiela Landaua (1713–1793). Do dějin vstoupila historie Jisraelova rozvodu s první ženou, původem z Polska, kterou údajně příliš liberální ovzduší v Praze přimělo k rozhodnutí odjet i se dvěma syny od manžela zpět domů. Moše Jisrael byl synem z druhého manželství jeho otce se Serel, dcerou nijmegenského rabína

s pražskými kořeny, Bendeta (Barucha) Duschenese. Jisrael Landau se nadšeně věnoval knihtisku a ve spojení s tiskárnou podnikavé křesťanky Barbory Elsenwangerové připravil koncem 18. století k vydání některá nádherně vypravená díla, kterými významně pod-

Portrét Moše Jisraela Landaua z publikace *M. I. Landau's hinterlassene vermischte Schriften*, Prag: Brandeis & Senders 1867.

pořil počáteční úsilí pražského židovského osvícenství.

Otevřená intelektuální atmosféra doma i otcovy tiskařské aktivity zásadně ovlivnily životní směřování syna. Moše Jisrael získal tradiční židovské vzdělání na pražské ješivě a současně se jako autodidakt věnoval studiu světských věd. Vydobyl si pověst mimořádně vzdělaného člověka, byl znalcem a milovníkem (nejen) židovské literatury s jazykovědnými a básnickými sklony. Ovládal hebrejštinu, aramejštinu a němčinu, do které rád překládal. Významný je především jeho přínos k hebrejsko-aramejské lexikografii, dějinám hebrejského jazyka a literatury a výkladům Písma.

Svémi názory, aktivitami i životem, jež byly určovány kladným vztahem k židovské tradici a loajálním postojem vůči habsburskému státu, byl Landau člověkem stojícím na pomezí mezi ranou umírněnou a pozdější radikálnější fází židovského osvícenství. Jakkoli nebyl ortodoxním Židem a nelze přehlédnout obrovskou generační proměnu při pohledu na něj a jeho slavného děda, uchoval si po celý život hlubokou víru a úctu k židovství, a byl proto velice aktivní i v životě židovské komunity.

Dosáhl skutečně pozoruhodné kariéry. Od roku 1816 působil jako inspektor na pražské židovské hlavní škole, roku 1823 se stal třetím a o jedenáct let později prvním představeným pražské židovské obce. Díky jeho vlivu byly k působení do Prahy povolány významné osobnosti tehdejší židovské vědy: Leopold Zunz, Michael Sachs, Šelomo Jehuda Lejb Rapoport a Saul Isak Kämpf. Roku 1835 založil Landau v Praze první židovskou dětskou opatrovnu, od poloviny dvacátých let 19. století vedl vlastní tiskárnu a roku 1849 byl jako první Žid zvolen do pražského městského zastupitelstva. Měl kolem sebe široký okruh přátel z řad Židů i křesťanů a úzké kontakty pěstoval údajně i s představiteli českého národního hnutí. Z nežidovského prostředí je zdokumentován např. jeho přátelský vztah s hebrejským cenzorem

a knihovníkem c. k. Univerzitní knihovny Karlem Fischerem, který Landau velmi aktivně podporoval.

Fakt, že byl Moše Jisrael Landau jedním z nejvzdělanějších judaistů své doby a zároveň člověkem praktickým a podnikavým, předznamenal jeho úspěch jako tiskaře. Jeho vzestup na tomto poli však v tehdejší ostré konkurenci nebyl snadný. Pro své podnikání se rozhodl v době, kdy v Praze již více než třicet let nepůsobil žádný židovský tiskař a hebrejské knihy zde občas vydávaly pouze křesťanské tiskárny. Ve Vídni se v téže době prudce rozvíjela orientální tiskárna křesťana Antona Schmida, usilující o zisk monopolu na tisk hebrejských knih v celé monarchii.

TISKÁRNA A SPORY S ANTONEM SCHMIDEM

Vzhledem k tomu, že nesměl být tehdy v Praze zvyšován počet tiskáren, navázal Landau kontakt se Schollovskou tiskárnou a stal se jejím spolupracovníkem. Již kolem roku 1813 začíná tato tiskárna hrát hlavní úlohu v pražském tisku hebrejských knih a její ediční plán prozrazuje Landauovu promyšlenou vydavatelskou koncepci. Další úspěšný krok se Landauovi podařil v prosinci 1823, kdy získal od nejvyššího zemského úřadu povolení založit oficiálně pod hlavičkou Schollovské tiskárny orientální (hebrejskou) tiskárnu. Roku 1825 již se souhlasem Veroniky Schollové, od níž odkoupil veškeré vybavení firmy, žádal i o povolení okcidentální tiskárny, jež by směla tisknout latinkou i nehebrejské knihy. Díky dobré pověsti a tiskařským zkušenostem a navzdory ostrému odporu pražských tiskařů Landau povolení pro obojí tiskárnu 15. prosince 1825 získal. Roku 1826 tak vznikla *Landau'sche Buchdruckerei* se sídlem v domě č. p. 933 na severní straně Staroměstského náměstí a od roku 1831 ve starém kolkovnickém úřadu v Dlouhé ulici (č. p. 922).

Vznik orientální tiskárny v Praze s nevraživostí sledoval vídeňský tiskař Schmid, který neváhal rozehrát celou síť intrik, jež měly podnikání pražského konkurenta zhatit. Se stížnostmi začal již na jaře 1824, když se dozvěděl o Landauově plánu vydat německý překlad Pentateuchu (Breslau 1797–1802) s vlastními opravami a předmluvou. 19. března 1824 napsal Landauovi dopis, v němž mu pohrozil konexemi ve Vídni a vyzval jej, aby mu uvedený podnik přenechal. Šokovaný Landau se v dubnu obrátil na prezidenta českého zemského gubernia a pak i na samotného císaře. Vyličil historii sporu a zdůraznil, že Schmidovo snažení může pro něj znamenat velkou finanční ztrátu i újmu na dobré pověsti, kterou se snaží jako autor a nastupující tiskař budovat. Obrana přinesla úspěch a z Vídně přišlo povolení sporné dílo tisknout.

To byl však jen počátek nepříjemností, které musel Landau dlouhodobě ve vztahu k vídeňskému konkurentovi řešit. Zatímco Schmidu v jeho úsilí podporoval tamější hebrejský cenzor, konvertita Gabriel Berger, po Landau-

ově boku neochvějně stál pražský hebrejský cenzor, katolík Karl Fischer. V pražském Národním archivu i Rakouském státním archivu se k potýkání obou tiskařů (i cenzorů) dodnes dochovala řada dokumentů, z nichž vyplývá, že Schmid se opakovaně snažil dokázat, že není v zájmu rakouského státu, aby hebrejské tiskárny provozovali Židé, neboť nejsou schopni správně působit na své souvěrce. Podstatou sporu byl však fakt, že muž Landauova formátu, uznávaný v židovském prostředí jako autor a zastávající zde též významné veřejné posty, byl pro Schmidu příliš velkou konkurencí.

Jakkoli se pražské i vídeňské úřady ke Schmidovým útokům stavěly většinou kriticky, působily Landauovi nemalé potíže. Výstižně to sám shrnul v roce 1836 v reakci na další z nich: *Souhrn nepřátelských kroků vídeňského tiskaře Schmidu proti mně a mému nakladatelství (...) mi dává neklamně znamení, od-*

Landauův signet používaný v letech 1829–1835: štít s iniciálami MJL a rozkřídlený orel držící v zobáku tiskařský válec mezi dvěma rohy hojnosti.

kud mohl vzejít tento nový nevraživý úder. Za dvanáct let na mne závist tohoto muže přivedla pětkrát obvinění a vícekrát to byl hebrejský cenzor Gabriel Berger, jenž k tomu nabídl svou ruku. (...) Machinace vídeňského tiskaře, jenž se před dvanácti lety marně snažil učinit sporným mnou nabyté knihtiskařské právo, cílí nyní alespoň příležitostně na narušení odbytu mého nakladatelství, aby mne, stejně jako kdysi tiskaře Hraschanského a Holzingeru ve Vídni, přivedl k zániku a vytvořil si z hebrejského knihtisku vlastní monopol.

ŠÍŘITEL OSVĚTY

Navzdory překážkám se Landauova tiskárna stala prosperujícím podnikem a druhou největší pražskou tiskárnou.

Netiskla pouze hebrejská díla a důležitým zdrojem příjmů pro ni bylo vydávání nejrozumnějších knih v němčině. Landau dlouho obstarával nejen tisk, ale i ediční plán své hebrejské tiskárny, byť spolupracoval i s jinými vydavateli. Soustředil se na publikování hebrejských edic základních pramenů judaismu (Bible, Mišna, Talmud) a modlitebních knih. Díla si pečlivě vybíral a židovské náboženské texty vydával často s překladem a komentářem v němčině (zapisované hebrejským písmem). Jeho ediční plán zahrnoval i různá jazykovědná díla, didaktickou literaturu pro mládež a osvětská pojednání.

Po Landauově smrti 4. května 1852 zdědila tiskárnu jeho manželka Rivka, reálně se však o ni staral dlouholetý faktor Šimon Freund. Vdova mu nejprve předala polovinu podniku a v roce 1855 mu za 15 000 zl. a doživotní rentu odstoupila i druhou polovinu. Freund ale zemřel již v roce 1858 a tiskárnu zatíženou dluhy zanechal své manželce Tereze. Dědictví bylo nakonec použito na umorenění různých pohledávek a rozptýleno ve více rukách. Jak ukázalo pozůstalostní řízení po Freundovi, ve skladu Landauovy tiskárny zbylo 53 360 neprodaných svazků v hodnotě 25 000 zl. Šlo o 80 titulů,

z nichž 60 pocházelo ze staré Landauovy tiskárny. To jasně ukazuje, že Landau vydával knihy ve vysokých nákladech, což mu umožňovalo snižovat jejich prodejní cenu a uskutečňovat svůj cíl šíření osvěty v širokých židovských vrstvách. Paradoxně se tak dělo v předvečer doby, kdy měl velmi zeslábnout význam hebrejského knihtisku. Dědictví Mošeho Jisraela Landaua však přežívá dodnes a takřka hmatatelně s ním mohou pracovat badatelé navštěvující Židovské muzeum v Praze. Landau totiž shromáždil za svého života úctyhodnou knihovnu, jejíž velký díl se později stal součástí knihovny Židovské náboženské obce v Praze, která dnes tvoří historické jádro knižní sbírky Židovského muzea v Praze.

IVETA CERMANOVÁ

MLUVÍM S NIMI O BUDOUCNOSTI

Jak se učí ukrajinské děti v Lauderových školách

Vedení Lauderových škol patřilo k prvním, kdo zareagoval na potřeby ukrajinských dětí, vyhnaných z domova ruskou agresí. Nabídlo pomoc dětem z židovských rodin a rodin, které jsou v kontaktu s okruhem žáků a studentů LŠ. Díky společnému úsilí zaměstnanců, pedagogů i dětí se upravila tělocvična, v níž tak vznikly dva prostory pro adaptační skupiny: jeden pro předškoláky ve věku 3–6 let, druhý pro děti školou povinné ve věku 6–10 let. Komunikaci mezi zájemci a školou obstarává koordinátorka (jmenuje se Adéla Mikešová a studuje ukrajinistiku). Práci tu našly dvě pedagožky – Ljudmila Rakovtsi a Oksana Lasko, obě utekly z Ukrajiny před válkou. Ukrajinské skupiny budou zřejmě fungovat jen do června, kapacita školy nedostačuje k tomu, aby v ní vznikly nové třídy.

Čtyřiačtyřicetiletá Ljudmila pochází ze Zakarpatské Ukrajiny, z mukačevského regionu, kde její předci žijí po staletí. Dědeček (letos by mu bylo sto) prý vzpomínal na Čechy, jako na „dobrý národ“. Ljudmila je profesí učitelka dějepisu a historie je také jejím koníčkem. V Praze už před válkou studoval na vysoké škole architekturu její dospělý syn, útěk do Česka byl pro ni a její patnáctiletou dceru tedy logická volba.

Oksana (46 let) pracovala v Poltavě jako pedagožka, v posledních letech působila v týmu, který pomáhal dětem prostřednictvím psychologických testů vytipovat školu vhodnou pro jejich budoucí profesi. V Praze se ocitla s dcerou a synem. 19letá dcera studovala před válkou v Charkově na univerzitě biologii. Univerzitu kvůli ruským útokům museli zavřít, výuka pak byla obnovena z Poltavy, ale v on-line podobě a této výuky se teď studentka v Praze účastní. Osmiletý syn chodí v LŠ do ukrajinské třídy, tedy vlastně „k mámě“.

ZLOMKY A PŘÍBĚHY

Děti mohou být ve škole a v družině od osmi ráno do čtyř odpoledne, LŠ jim zdarma poskytuje i obědy. Tělocvična je rozdělená na dvě části: v jedné, s tabulí a lavicemi ve třech řadách, vede Oksana trojtřídku (tedy 1., 2. a 3. třídu), ve druhé dopoledne pro mladší děti mateřské školy. Prostor je oddělen knihovnamí, ale občas se frekventanti promísí: tříletému Maxovi se do třídy zakutálel míč, osmiletý Andrej si, když splnil zadání, odskočil pohrát k mladším kamarádům.

Ve škole se učí deset dětí. V pondělí po pesachových prázdninách probíraly děti násobilku a zlomky, nejmladším paní učitelka rozdala listy s příklady, které mají sami, než na ně zase přijde řada, vypracovat. Dále mají za úkol podle obrázků v časopise (který v ukrajinštině vydalo nakladatelství Dráček) sestavit příběh. Zdá se, že v něm hlavní role hráli král,

Ljudmila (vlevo) a Oksana v akci. Foto LŠ.

Z barev ubývají nejrychleji modrá a žlutá. Foto am.

princezna a udatný rytíř, bojující se zlým drakem. Oksana učí děti kromě matematiky a ukrajinštiny také přírodopis, jenž se ukrajinsky řekne *Ja doslidžuju svit*, tedy Zkoumám svět. Jenže svět, který by tyhle děti asi chtěly nejraději zkoumat, se nachází stovky kilometrů na východ

a žijí v něm jejich otcové, prarodiče, kamarádi a bývalí spolužáci.

IMPROVIZACE

Na svou roli paní učitelky v trojtřídce se Oksana samozřejmě neměla čas připravit, neznala žádné „know-how“, vše si připravuje v terénu, improvizuje – a jak se zdá, velmi efektivně. Jak se Oksaně v Lauderových školách učí? Jaci jsou její svěřenci, co je na její práci v příjemných, přátelských, nicméně přece jen polních podmínkách nejobtížnější? „Děti se samozřejmě chovají jinak, vědí, že to, co prožívají, není jejich normální život, úplně své situaci nerozumějí, nechápou, proč jsou tu. A školu také berou jako něco mimo normál. Některé – takové ty klasické studijní typy – se opravdu snaží, ptají se, hlásí se, jině se hůře soustředí. Učím je v ukrajinštině, i když doma možná některé mluví rusky. Kromě toho mají i češtinu. (Dodejme, že češtinu – školáky i předškoláky – učí studentky Lauderova gymnázia. Ukrajinské děti také probírají židovské tradice a slaví spolu s ostatními žáky LŠ židovské svátky.)

Na otázku, zda s dětmi mluví o válce, Oksana odpovídá: „O válce s dětmi nemluví, to ani není třeba, vědí o ní. Snažím se s nimi mluvit o budoucnosti – co by chtěly dělat, co je zajímavé, co se jim tu líbí a co ne, hledět do delší perspektivy. Přitom ale sama o své budoucnosti nic nevím, žiju v nejistotě, nemohu nic plánovat, jak jsem byla zvyklá, každý den je teď otázkou. Tohle zažívají asi všichni, kdo z Ukrajiny utekli...“

ABY NA SEBE BYLY HODNÉ

Ljudmila má na starosti deset svěřenců, nejmladšímu jsou tři. S dětmi hodně maluje a říká, že z barev nejrychleji ubývají žlutá a modrá, které se objevují i na obrázcích velikonočních vajíček. Ty si děti barvily

doma a teď je ve školce kreslí. Hodně také vystříhují, zpívají a chodí ven na procházky. Jako v každé mateřské škole. Některé děti už umějí číst. Chovají se jinak než předškoláci, které znala před válkou? „Myslím, že jsou spokojené, už si zvykly,“ odpovídá Ljudmila. „Máme tu

děti i z měst, která Rusové bombardovali: z Irpině, z Charkova, z Oděsy, z Poltavy. Tyhle děti měly štěstí, že včas s matkami utekly, nezažily to na vlastní kůži. Mým hlavním úkolem je, aby se cítily dobře.“ Co byl v počátcích největší problém? „Asi to, že na ně rodiče, tedy matky, neměly moc času, byly samy hodně nervózní a děti okřikovaly. Uspořádali jsme rodičovskou schůzku a já jsem třeba maminkám doporučila, aby děti hodně objímaly, aby cítily jejich blízkost. Učím je, aby na sebe byly hodné.“ Jakoby na důkaz jejich slov přibíhá žáček a obdaruje učitelku růžovým úločkem. „Větší kluci si hodně rádi hrají na válku, popadnou kousek plechu jako pistoli a křičí na sebe – Nejsem Rus, nestřelím na mě, jsem Ukrajinec! To jim nedokážeme vymluvit,“ krčí Ljudmila rameny.

DUCHEM DOMA...

Servis pro menší děti je možná ještě složitější než pro školáky. Ljudmila zavazuje tkaničku uplakanému Maxikovi, přítom okřikuje část chlapců, kteří se od pracovního stolu vrhli nejprve do látkového vál-

příběh ze slabikáře, chce za svůj přednes pochválit. Také Ljudmila mluví s dětmi důsledně ukrajinsky a za celou tu dobu, kdy jsem ve třídě, ani jednou nezvýší hlas. Oksana v jednu chvíli vyběhne z vedlejší sekce, a sice bez křiku, ale důrazně žádá, aby se malí ztišili.

Sousedské hry: školák a předškolák. Foto am.

Obě pedagožky chválí českou pomoc, oceňují ochotu a porozumění zdejších lidí. A oběma se stýská. Ljudmila mi vypráví, že si složitě vyřídila cestu a na velikonocní víkend se rozjela domů, kde má manžela v domobraně, bratra, matku a nemocnou švagrovou a další tři rodiny, které u nich našly útočiště. V mobilu mi ukáže aplikaci, která jejím blízkým na Ukrajině hlásí nebezpečí náletu a spolu s varováním přichází pokyn, aby se běželi

Ukrajinská trojtřídká: starší počítají, mladší malují, někdo se soustředí lépe, jiný hůf. Foto LŠ.

ce, o který svedou bitvu, a pak vyšplhají na žebřiny (vybavení tělocvičny si přý všeobecně hodně užívají). Dárce růžového kousku žádá pomoc s přesunem židle a holčička, která právě plynule přečetla

schovat do krytu. Přímou u Mukačeva je klid, ale v širší oblasti znějí sirény často. S domovem je teď v neustálém spojení; v jejím případě to znamená 24 hodin nervozity a strachu. ALICE MARXOVÁ

K JEDNÉMU ROZSUDKU

(dokončenie zo str. 3)

Ďalej Rastislav Rogel, spevák skupiny Juden Mord, v minulosti obžalovaný z výtržníctva a propagácie fašizmu. Súd ho oslobodil. Kandidátom za ĽS NS bol aj Ľubomír Hudčo, konšpirátor, ktorý opakovane naznačuje, že svet je riadený židovskými bankármi. Spomenúť treba aj poslancu a zároveň hovorca ĽS NS Ondreja Ďuricu (dnes patrí do Uhríkovej Republiky), ktorý je známy ako frontman neonacistickej kapely Biely odpor. Ďurica je v tlači opakovane označovaný ako neonacista, médiá sa v jeho prípade opierajú o súdne rozhodnutie. Známy je prípad Rastislava Jakubíka, predsedu západoslovenského krajského klubu ĽS NS, ktorý mal na tele vytetovaný hákový kríž. K prominentom ĽS NS patrí aj Anton Grňo odsúdený na peňazité trest 5000 eur za to, že verejne pozdravom „Na stráž!“ prejavil sympatie k ideológii ľudáckeho režimu a k Hlinkovej garde. Podobný je aj prípad poslancu ĽS NS Stanislava Mízika, ktorý sa na sociálnej sieti rozhorčil, pretože medzi osobami, ktoré prezident Andrej Kiska ocenil, sa ocitli aj Židia. Citáciu si zasluhuje aj ukričaný poslanec Milan Mazurek, ktorý na internete spochybnil kritiku nacizmu tvrdením, že „o Hitlerovi sa učia samé klamstvá (...) celá história je prekrútená Chazarmi“. Tlač priniesla informáciu o okresnom predsedovi ĽS NS v Ružomberku Michalovi Buchtovi, ktorý v októbri minulého roka uzavrel dohodu o vine a treste za svoj obchod s extrémistickým materiálom. Ponúkal okrem iného aj Hitlerove spisy a politický program NSDAP. Vyviazol s trojročným podmieneným trestom a finančnou pokutou. A dalo by sa pokračovať ďalej Verejne sa prejavujúcich neonacistov je ešte mnoho iných...

Čo dodať na záver? Snáď len to, že komentáre a stanoviská mnohých organizácií k rozsudku sú kritické a že nikdo neberie vážne optimistickú možnosť zmeny postoja Kotlebu a neonacistov v jeho okolí. Túto zvláštnu formu optimizmu pociťuje výlučne príslušný senát Najvyššieho súdu SR, ktorý vnesením rozsudku nad Kotlebom spochybňuje deklarované tvrdenie o odhodlaní viesť boj s extrémizmom a antisemitizmom na Slovensku.

Na ilustráciu pripájame (na str. 2) vyhlásenie židovskej humanitnej organizácie B'nai B'rith Tolerancia venované rozsudku nad M. Kotlebom.

Claudio Magris

LITERÁRNÍ CENA

Večeře se chýlila ke konci, za chvíli na-
dejde čas přípitků, projevů, opětovných
gratulací vítězi. Na ubruse bylo pár skvrn
od vína i kapek vosku ze svíček. Číšníci
stáli připraveni vyměňovat talíře a příbo-
ry, jejich paže hbitě jako seknutím šavlí
slétaly na stůl a zase se zvedaly, ale celá
ta geometrie se začínala poněkud rozpa-
dat, občas se posunek zarazil v rozletu
nebo předmět vyklouzl ze sítě pořádku,
opozdil se, ponechán napospas netečnosti
a rozkladu. Podíval se do talíře svého
sousedě, který hlasitě vykládal něco zá-
bavného, napůl k němu otočený zády,
a pozoroval tuk, který na talíři ztuhl. Ještě
před chvílí byla ta omáčka dobrá. Kdo ví,
kde a kdy začíná úpadek, jestli je to něja-
ký konkrétní bod, předěl mezi límečkem
naškrobeným a propoceným.

Lanzani nedbal jeho laxního odmítnutí
a nalil mu další sklenku. „Tohle je mimo-
řádná *freisa* z nedaleké oblasti, pár kilo-
metrů od Casale. To, že jsou francouzská
červená vína ve světě ceněna víc než pie-
montská, jen dokazuje, že v tom neumí-
me chodit, že ve válčení a v obchodování
jsme pořád ještě nedouci. Naštěstí aspoň
v milování...“ Serra se zdvořile usmál
a upřel na něj své vodnaté oči, které kdysi
bývaly modré. Musel zrak trochu namá-
hat, aby ho pořádně viděl s jeho černými
lesknoucími se vlasy, velkýmnosem dra-
vého ptáka, lačnými arogantními ústy. Už
nějaký čas mu připadalo, že se nedokáže
zaměřit na jeden předmět, že zrakem přes
věci přelétne, jako kdyby byly průhledné,
a že se mu jeho krátkozraký pohled vytrá-
cí do bezbarvé dálky.

Znovu se na Lanzaniho usmál sklíčeně
omluvným úsměvem za to, že ho nedoká-
že zaostřit a vnímat jeho autoritativní pří-
tomnost. Bylo mu jasné, že Lanzaniho
dychtivému, pronikavému zraku jen má-
lokterý detail unikne, i když se zdá, že se
mu oči jen smějí, zastřené vínem nebo
rozjařené nějakou anekdotou vyprávěnou
mezi jedním chodem a druhým. Chody
byly úctyhodné a stejně jako celé to udílení
ceny důstojně odpovídaly Lanzaniho po-
hostinnosti. Nebylo snadné sesadit Múzy
z jejich piedestalu. Podniky patřící Lan-
zanimu byly pro toho, kdo znal jen jejich
zkratky, stejně tajuplné jako osud, a novi-
ny, v nichž vlastnil rozhodující podíly,
klidně poškodily pozici některého politi-

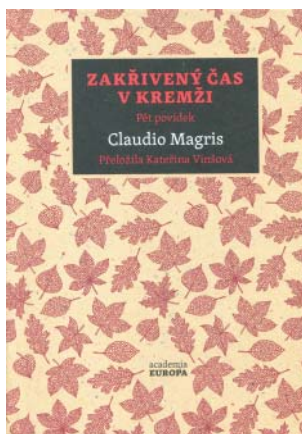
ka či Pánaboha v něčím srdci, ale cosi
v Lanzanim vzbuzovalo zvláštní úctu k li-
dem kladoucím slova vedle sebe na papír,
neškodná, a přesto vlivná. Velkorysá lite-
rární cena, kterou Lanzani založil pro
mladé autory beletrie a kterou udělovala
porota, proti níž se nedalo nic namítat,
byla něco jako velkopanský bakšiš, ale
i milodar zbožného muže.

Vítěz přečetl kapitolu z oceněného ro-
mánu a teď, jak bylo
zvykem, předčítali ostatní
na jeho i svou počest
pár stránek nebo veršů ze
své tvorby. Potom se
podle zvyku mělo osla-
vovat místo, kde se udíle-
ní koná, tedy Lu Monfer-
rato s jeho vznešenými
tradicemi a s jeho kultu-
rou, a nakonec měl přijít
na řadu on, Serra, takzva-
ný čestný host. Poslou-
chal s přivřenými víčky.
Díval se ven oknem na
vysoké hory pohlcené
tmou, na jejichž vrcholcích zůstal ještě
zachycený sem tam cár soumraku. Verše
a prozaické texty, předčítané jen pár met-
rů od něj, k němu doléhaly jako šum, dost
dobře je nerozeznával od rytmického hu-
čení v uších, které mu způsoboval vysoký
tlak. Nechal se ukořebat tím jednotvár-
ným plynutím a nesledoval střídající se
hlasy a jejich slova. Líbilo se mu, když ži-
vot plynul v pravidelných a neměnných,
neustále zanikajících rituálech, jako bylo
stravování v penzionu nebo ranní holení.
Zanedlouho bude řada na něm. Byl takří-
kajíc čestný host, kterého předvedou pří-
tomným.

Bylo trochu legrační, že má být součás-
tí *genia loci* těchto končin, o nichž ani ne-
věděl, jestli je může považovat za své,
i když je miloval do té míry, jak mu bylo
dovoleno toto sloveso časovat. Ale necítil
se nemístně, takovému pocitu se už dáv-
no odnaučil, a dokonce ani nechápal, jak
se někdo na tomto světě může cítit dobře
nebo špatně. Popelník po jeho levici, do
něhož občas nějaká ruka odklepla cigare-
tu, nebyl ani na správném, ani na špatném
místě, byl prostě tady, po jeho levici.

„Kdy vy píšete? Myslím, kdy píšete
doopravdy?“ Lanzaniho zvědavost mu

připadala nevhodná, jako kdyby se ho ze-
ptal, v kterou dobu a v jaké poloze je zvy-
klý se milovat, ale vycítil z té otázky
uznání, téměř úctu, touhu poznat taje čin-
nosti, která Lanzanimu musela připadat
záhadná, kdežto jemu odjakživa připada-
la jednotvárná nebo nanejvýš tak teskně
náhodná. „Doopravdy opravdu nikdy.“
Lanzani se hlučně zasmál a poplácal ho
po zádech. „Vy jste vážně číslo, líbíte se
mi, pravý spisovatel, to se hned pozná.“
Ať doopravdy, nebo ne, kolik let už ne-
psal? Pocítil závrať z bezedného údolí,
nad nímž se zvedala vesnice jako drak ve
větru, lehounce jako její jméno, a tak aby
si v té temné prázdnotě,
co měl v sobě, zjednal
pořádek, procházel si
v duchu dopodrobna za-
řízení pokoje, který
v penzionu obýval: pos-
tel, umyvadlo, dvě tři
knihovničky, křeslo ved-
le stolu, věšák, fotografie
rodičů, deštník opřený
v koutě. Pomyšlení na
deštník ho uklidnilo, dr-
žet v ruce zahnutou,
hladkou a pevnou ruko-
jeť mu dávalo pocit bez-
pečí.

V té místnosti bylo všechno, co mu
zbylo. Ostatní věci... Už si ani nedovedl
představit, že mívá i jiné věci, spoustu ji-
ných věcí, ani nemyslel na to, jak o ně
přišel. Pamatoval se na ten krásný dům se
zahradou a stinnou verandou, to ano, kou-
sek za jedním moldavským městečkem,
kam jeho otec přestěhoval továrnu na klo-
bouky. Matka si na lehátku v zahradě čet-
la německé knihy, otec, když se večer
vracel domů, mu vyprávěl o Itálii, kterou
opustili a na niž si on moc nepamatoval,
o červených věžích v Asti a kopcích
Monferrata, o tom kusu země, který od-
děluje údolí řeky Tanaro od Pádské níži-
ny. Z prvních let si vybavoval především
jednu rumunskou selku, která je v létě
obsluhovala na zahradě bosá, její statnou
snědou šíjí, záda, která jí vždycky trochu
povylezla z halenky, když se předklonila,
aby položila talíř na stůl.

To, co nastalo potom, se na ně chaotic-
ky hrnulo: návrat do Itálie, když vypukla
válka, nesnadný rozjezd podniku, v němž
jako mladičkový převzal vedení po předčas-
ně zestárlém otci, rasové zákony, bankrot,
další válka, útěk, žlutá hvězda, rodiče,
otec zemřel doma v posteli a matka se ně-
kde rozplynula v poprašek popele při vy-

hlazování. Znovu v Itálii, život šel dál, mnoho let strávených ve velkých šedivých budovách papírováním, psaním na stroji a razítkováním, až se nakonec uchýlil do toho penzionu v Lu Monferratu, do míst, o nichž už přesně nevěděl, jestli si na ně pamatuje z dob, než odsud jako dítě odjel, nebo jestli je zná z vyprávění. Skutečně napsal pár knížek, až v pozdním věku, ale zřejmě docela obstojných, které měly před pár lety skromný, avšak nesporný ohlas – možná proto, říkal si, že to jsou židovské příběhy, po válce měly aspoň minimální úspěch zaručený.

Lanzani vedle něho vykládal o významných večerech a různých cestách, občas se familiárně vytaşil se jmény, která Serra znal mlhavě z titulních stránek novin. Profesor Ribaud, milovník regionální historie, připomněl sestru Angelu Valesovou, první misionářku v Ohňové zemi, která se narodila v Lu Monferratu, a když Serra vstal, aby předčítal, myslel s nostalgií na cizí lesy a řeky, na temně zelený stín vysokých stromů ubíhající spolu s kánoemi. Jeho povídka vyprávěla o člověku, který jako mladičký dělal dozorce v lágru na jednom jadranském ostrově a který se na ten ostrov vrátí po třiceti letech se ženou mnohem mladší než on, s níž se nedávno oženil. Byly v ní procházky, cikády, ještěrky míhající se mezi kameny v místech, kde ten muž býval před třiceti lety učitelem, zestárlá tvář venkovanky, hrůza a kouzlo léta, syrová erotická scéna mezi novomanželi, která mu při četbě působila lehké rozpaky, neboť si uvědomil, že jde o věci, které sám vlastně nezažil.

Potlesk byl upřímný a Serra se s lehkým ostychem cítil polichoceně. „Úžasné, velkolepé!“ hřimal Lanzani. „Je taková škoda, že vás zná jen málo lidí. S tím se musí za každou cenu něco udělat. Ale když jste už léta zalezlý tady... Je to sice nádherné, poklidné místo, docela vám závidím, ale přece jenom... Chce to večer v Římě, nebo ještě lépe v Paříži, vím, na koho se obrátit.“ Tváře stolovníků byly brunátné i pobledlé. Lehký vánek proudící oknem rozhoupal lampy a občas se přes dekolty mihl stín, který na okamžik zvýraznil tmavé linie na svěží pěstěné pleti. „To by bylo hezké, opravdu, už je to tolik let, co... Ale bohužel to nepůjde, kvůli té noze,“ a Serra se z legrace plácl holí, „je pro mě těžké cestovat, nastoupit do vlaku...“

Lanzani se s pokorou zadíval na hůl a vybavili se mu králové pastýři, o nichž

někde četl. „Kdepak vlakem, bez obav, pochopitelně letadlem, mým vlastním. Pošlu pro vás.“ Serra si vzpomněl na starou věž v Lu, co se tyčí jako stožár nad vesnicí, a na ptáky, které vpoledvečer tak rád pozoroval, jak ve svůj stanovený čas poletují kolem té věže nebo se vznosou do výše, spustí se střemhlav dolů a zmizí na potměnělém nebi. Nevěděl proč, ale cítil se tak trochu doma. „Děkuji, jste moc hodný, opravdu,“ odpověděl, ale hned si uvědomil, že mu hlas zní nepatřičně lhostejně. „ovšem i letadlem je to pro mě těžké, vždyť víte, schůdky, přestupování, opravdu nemá smysl...“

„To přece nejde,“ vínem rozpálený Lanzani praštil pěstí do stolu, nebyl zvyklý klopýtat o takové nicotné překážky, „nějaký způsob se najít musí, stačí chtít, je zločin, že ta vaše kniha... S vámi je ale těžké pořízení, co byste rád, sáně, balon, vrtulník?“ Chichotání sousedů bylo Serrovi nepříjemné, ale když uviděl Lanzanino lesklou brunátnou tvář zářící spokojeností nad tím, že má hlavní slovo, připadlo mu, že se jeho široká ústa téměř bolestně zkřivila. „Vrtulník by byl vynikající,“ odpověděl hlasem plným elánu, jaký jen ze sebe dokázal vyloudit, „ale představte si, co by řekla majitelka penzionu na ten kravál... Kdybyste ji znal, víte, z té ženy jde hrůza...“

„Znám ten typ, každý smrtelník v životě nějakou zažil, a kdyby jenom jednu... No dobře, uvidíme. Ale teď se na to radši prospíme.“ Lanzani váhal, vypadal nejistě, jako kdyby se nemohl rozhodnout. „Máte rád písně Gina Paoliho?“ zeptal se nečekaně. „Neznám je, ale slyšel jsem, že jsou moc pěkné,“ odpověděl Serra s vlídnou lhostejností, s níž hleděl na svět. „Daruju vám je, dám vám je poslat. Jsou fantastické, uvidíte.“ „O tom nepochybuju, díky, poslechnu si je rád.“ „Ale máte vůbec CD přehrávač, nebo aspoň gramofon?“ zeptala se dívka, která přišla s Lanzaním. „To bohužel ne,“ odpověděl smířlivě, „ale to nevádí, můžu si ho půjčit.“

Lanzani se mu podíval do očí, pak vstal a podal mu ruku. „Ještě jednou děkuju, že jste přišel, doufám, že se zase uvidíme, a kdybych vám mohl nějak pomoci...“ Serra mu ruku stiskl a na okamžik ho přešlapal nejasný, dosud neznámý pocit viny. Rozhlédl se kolem sebe. „Nechtěl byste svézt? Já bych vás vzal,“ zeptal se ho jeden z básníků, jehož verše předtím poslouchal. „To bych rád, ale neobtěžujte se, můžu požádat i jeho, víte koho...“ a holí ukázal na vzdalujícího se Lanzani-

ho, podrážděný, že si zrovna teď nemůže vzpomenout na jeho jméno. „Ale ne, to je zbytečné, mám to při cestě, pojďte.“

Serra namáhavě nasedl do auta a o půl hodiny později z něho s ještě větší námahou vystoupil. Penzion byl temný a tichý, jenom v recepci svítilo světlo. „Pěkný večer, vidíte?“ „Krásný, překrásný.“ Slušelo se říct i něco o básních onoho laskavého muže, který ho přivezl, a tak hledal správné věty. To málo, co se mu z nich podařilo pochopit, mu připadalo banální a zbytek nesrozumitelný. „Vaše básně se mi moc líbily, jsou takové, jak bych to řekl, hutné... Ale bohužel, jsem už starý a poslední léta moc nečtu, n sleduju literární trendy, nové proudy... Kdybyste mi svou knížku poslal, přečetl bych si ji s velkým zájmem, některé vaše obrazy mě zaujaly, jsou velmi silné, neotřepané...“

Auto odjelo a Serra po několika pokusech zasunul klíč do domovního zámku a vstoupil. Ano, budou to nějaké nové literární trendy... Ale i ty pominou, říkal si pro sebe, když pomalu stoupal po schodech.

Claudio Magris, narozený v Terstu v roce 1939, není českým čtenářům neznámý – do češtiny už bylo přeloženo víc než deset jeho knih, románů, souborů povídek a esejů. Často je ostatně nesnadné žánr k Magrisovým textům jednoznačně přiřadit, mnohdy oscilují mezi prózou a esejem a někteří literární historici ho označili za autora postmoderního. Spíše by se ale možná mělo mluvit o autoru poststředoevropském, natolik je jeho dílo určeno a poznamenáno pozorností, kterou věnuje mizejícímu kulturnímu odkazu té střední Evropy, která existovala v hranicích rakouské a později rakousko-uherské říše a kam patřila spolu s Terstem i část severní Itálie. Knihy *Dunaj. Životopis řeky, Habsburský mýtus v moderní rakouské literatuře* nebo *Daleko odkud. Joseph Roth a východožidovská tradice* (vydalo nakl. Sefer) patří dnes k základním textům věnovaným fenoménu střední Evropy.

Magris ale napsal také knihy, ve kterých je jeho středoevropské zaujetí jako spodní proud sice také přítomno, ale jež jsou především vyprávěním o komplikované pomíjivosti života i světa. Mezi ně patří i kniha *Zakřivený čas v Kremži*, ve které se nachází i povídka Literární cena, kterou jste si právě přečetli.

Claudio Magris: *Zakřivený čas v Kremži. Pět povídek*. Z itaštiny přeložila Kateřina Vinšová, vydalo nakladatelství Academia v roce 2022, 98 stran, pevná vazba. Doporučená cena 225 Kč.

TAJEMSTVÍ PŮDY

Katalog o nálezech z českých a moravských synagog

V chrudimském regionálním muzeu probíhá až do konce června výstava představující výsledky dlouholetého výzkumu pracovníků Židovského muzea v Praze na půdách českých a moravských synagog. Na výstavě si lze koupit katalog, jenž obtočí jako samostatná publikace a důkladně zprostředkovává tematiku a její širší kontext. Fundovaný a čtivý text, v němž se nacházejí literární ukázky a doprovází ho řada fotografií, napsala hebraistka a lingvistka Lenka Uličná. (V následujícím článku z jejího textu čerpáme.)

Katalog sleduje význam a smysl genizy. Tento pojem označuje místo, kam Židé odkládají hlavně poškozené či jinak již nepoužitelné texty a textilie obsahující Boží jméno či takové, které se v blízkosti posvátných textů ocitly nebo jsou spjaty s rituálním významem. Genizu lze také chápat jako sám soubor odložených předmětů. (A jak vysvětluje autorka, talmudická literatura vnímá genizu jako samotný úkon odložení či záchrany.) Typickým prostorem pro genizu židovských obcí byly a jsou právě půdy synagog. Zvláštní opatření mají v Izraeli, kde se předměty k odložení dávají do speciálních kontejnerů, označených „genizat kodeš“.

Kromě půdních geniz existují i „genizy věčné“, kdy se posvátné předměty – a to ty nejcennější, tedy svitky z Tóry – ukládají do země, ideálně na hřbitov do blízkosti hrobu významného učence.

L. Uličná zmiňuje rituální pohřbení poničených svitků na Starém židovském hřbitově roku 1921 (po protižidovských bouřích v Praze v listopadu 1920). Do katalogu zařadila ukázku z reportáže Eduarda Basse, jenž tento „pohřeb“ v blízkosti hrobu rabína Löwa zachytil.

SVITKY, SIDURY, CIDÁKLKY

Co všechno kromě poničených či již nepoužitelných posvátných svitků Tóry se do geniz ukládalo? A čím jsou nalezené (a nyní v Chrudimi vystavené) předměty, pocházející z 18. a 19. století, z nichž často zbývají jen útržky, úlomky a cáry, zajímavé?

Holešov: Purimová maska z 19. století.

V genizách se ocitly i svitky miniaturní, jež se vkládají do mezuz a do schránek modlitebních řemínků (tfilin), stejně tak jako samotné modlitební řemínky. Dávaly se tam i poničené modlitební knihy, staré liturgické kalendáře,

pozvánky na bohoslužby o Vysokých svátcích s pořadím modliteb, staré pesachové hagady a omerové kalendáře (znamenávající období mezi Pesachem a Šavuot). Z textilií to byly zbytky cidáklů (slavnostních vest s modlitebními třásněmi, cicit), talitů (textilií s cicit nošených pod oděvem), sáčků na modlitební řemínky a vyšívaných povijanů, do nichž se zavívali chlapi při obřizce a poté se těmito pruhy látky svazovaly svitky Tóry. Dále se v genizách našly svazky vrbových proutků, jež se používají při bohoslužbě o Sukot, či purimová maska, střepy ze svatebního talíře, zbytky obřizkové zástěry a další předměty.

Luže: Liturgický kalendář z roku 1788.

Jak autorka uvádí, geniza je zrcadlem židovského liturgického roku s jeho svátky i zrcadlem lidských životů a jejich nejvýznamnějších událostí, a to vše v neokázalém provedení odložených věcí. Některé fragmenty dokážou vrhnout „civilní“ světlo na události, zdokumentované dosud jen z oficiálních údajů. Například je známo, že dříve než židovští snoubenci mohli uzavřít sňatek, museli podle nařízení císařského dekretu z roku 1810 složit zkoušku z židovské etiky, a to podle německy psané suchopárné učebnice H. Homberga *Bne Zion*. V geniz

dovšit snoubenci mohli uzavřít sňatek, museli podle nařízení císařského dekretu z roku 1810 složit zkoušku z židovské etiky, a to podle německy psané suchopárné učebnice H. Homberga *Bne Zion*. V geniz

ze holešovské synagogy byl nalezen útržek rukopisných poznámek v jidišdojč, jenž má podobu otázek, které mohli mladí lidé u zkoušky očekávat, a jednoduše podaných odpovědí. Učili se tedy spíše podle tohoto materiálu než podle originální knihy. Strohost úředních dokumentů, které se v genize také nacházejí, pak dokážou zlidštit různé vpisky.

POCIT SOUNÁLEŽITOSTI

L. Uličná píše, že odkládání vysloužilých předmětů do společné genizy mohlo též posilovat pocit sounáležitosti s komunitou (stejně jako dávání darů synagoze): „Postavení na společenském žebříčku je navíc v genize smazáno, v genize panuje naprostá rovnost. Na jedné hromadě zde leží nákladně zdobené rukopisy vedle levných tisků z běžné produkce, synago-

gální opona či vzácná a drahá krajka vedle prostého plátěného povijanů, zdobeného podomácku provedenou výšivkou, anebo modlitební řemínky členů obce bez ohledu na jejich společenské postavení či roli v komunitě.“

Katalog zahrnuje i věci, které pracovníci ŽMP sice našli v genizách, ale jejich smyslem si nejsou zcela jisti. Jedná se především o použitou obuv různého typu, jež mohla mít ochrannou moc. A nelze opomenout ještě jeden zajímavý „předmět“: legendárního Golema, jehož oživoval šem, tedy Boží jméno, a dle známého příběhu byl nakonec uložen na půdu Staronové synagogy – tedy do genizy. (am)

112stránkový bohatě ilustrovaný katalog *Tajemství půdy. Poznejte výjimečné nálezy z českých a moravských synagog* vydalo Židovské muzeum v Praze roku 2022. Lze si jej za 100 Kč koupit na výstavě v Regionálním muzeu v Chrudimi; je možné si ho též objednat poštou na kontaktech 469 620 330, e-mail: info@muzeumcr.cz, bujnochova@muzeumcr.cz. Při zaslání je k ceně připočítáno poštovné.

SOVĚTŠTÍ DISIDENTI

Kniha o vyhnanství, gulagu, ale zejména o svobodě

Když se před více než třiceti lety pokládaly v rychlém sledu totalitní režimy východoevropských sovětských satelitů, což do značné míry umožnily politické změny v SSSR samotném, zdálo se, že se disidenti, působící ve sféře Moskvou kontrolované Evropy, přesunou částečně do politiky jako takové, a zejména pak do učebnic dějepisu, případně i literatury. To se do jisté míry i stalo, opět v různé míře zejména v bývalých satelitech. Během těch více než třiceti let se pak občas měnilo hodnocení disentu i jeho vlivu na znovuzavedení demokracie, svobodného života a lidských práv ve střední a východní Evropě. A tak jsme se dozvěděli, že disidenti vlastně nic moc neovlivnili, jejich hlavní motivace spočívala v potřebě uspokojit za každou cenu vlastní ego a zatímco většina žila celkem šťastně svoje všední životy, disidenti jí to svým způsobem kazili. Komunistický režim se rozpadl sám od sebe, všude je něco, a ne všechno bylo vždy tak špatné, jak se to demonizuje. Zatím se tento pohled úplně neprosadil, přestože například v Česku se k takovému typu revizionismu propracovali mimo jiné i bývalý dvojnásobný prezident Václav Klaus nebo historik a emeritní děkan (2018–2022) Filozofické fakulty Karlovy univerzity Michal Pullmann.

NAPRAVENÝ KURZ

V samotném bývalém Sovětském svazu, s výjimkou pobaltských států a do jisté míry i Ukrajiny, se ale vývoj ubíral jinými cestami. Vzpomínky na jistoty a klidný osobní život za Stalina, Chruščova, Brežněva a dalších strůjců beztržidní společnosti si zřejmě uchoval pro nejširší masy i nadále velkou přitažlivost. A tak po několika letech stanul v čele Společenství nezávislých států, kterému se obvykle zkráceně říká Rusko, bývalý příslušník sovětské tajné služby KGB Vladimir Vladimirovič Putin, který vymkнутou osu dějin postupně vrátil do správného kurzu. Dnes, kdy se ukázalo, že Putin je rovněž vojevůdce, ochotný prosazovat ohněm i mečem štestí celých národů, se pochopitelně o nějaké

demokracii a občanské svobodě v Rusku mluvit nedá. Ale dá se – dokonce i veřejně – považovat nad tím, že v SSSR se vlastně lidem žilo dobře, zejména proto, že měli perspektivu smysluplné budoucnosti. To, že miliony vězňů zahynuly v táborech Gulagu nebo s kulkou v týle v celách Lubjanky, na věci nic nemění, ostatně je to z velké části nepřátelská propaganda a jak bylo řečeno, největší tragédií konce 20. století byl rozpad Sovětského svazu. Brány věznic se do široka otvírají pro každého, kdo by chtěl lidská práva a svobodu přesvědčení plést do řízení věcí veřejných. Takový neopatrný člověk ani neví, že se sám odsuzuje k tomu, co nevyhnutelně potkalo jemu podobné – do zástupu těch, kdo škodí své vlasti, mezi disidenty. Vlast se s ním ovšem podle toho také vypořádá.

HISTORIE A SOUČASNOST

Disidentů bylo v Rusku a v celém SSSR nemálo a zaslouží si naši úctu a podporu, protože na rozdíl od revizionistů víme, že žijeme-li dnes v té stále se zmenšující svobodné části světa, jsme za to zavázáni také jim. Stejně tak jako Ukrajincům, kteří bojují tam, kde my jsme v roce 1968 ani nevystřelili.

Proto je dobré a užitečné, že nakladatelství Pulchra vydalo vzpomínky Alexandra Podrabínka *Sovětské disidenti*, knihu, která mapuje poměry v Sovětském svazu sedmdesátých a osmdesátých let 20. století a popisuje všeobecné potlačování práv sovětských občanů a zneužívání moci k rozmanitým způsobům likvidace osob k režimu nekonformním. Autor, moskevský rodák (1953), napsal i knihu *Trestní medicína*, pojednávající o mnoha konkrétních případech nelidského zneužívání psychiatrie proti politickým vězňům sovětského režimu. Píše o vyhnanství i o Gulagu, jež obojí absolvoval. A píše také o mnohých detailech každodenního života, který, na rozdíl od pohledu revizionistů, chápe především jako prostor pro svobodu a příležitost, jak se dobrat pravdy. V tomto ohledu je charakteristická už úvodní krátká kapitola Děťství.

DĚTSTVÍ

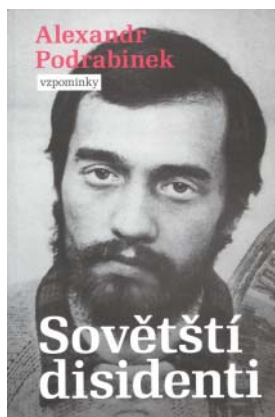
Žili jsme ve třech: tatínek, o rok starší bratr Kiril a já. Maminka nám zemřela na rakovinu žaludku, když jsem chodil do první třídy. Otec ji velice miloval, držel se naživu jen kvůli nám. Časem se bolest utišila a on se nás někdy ptal, zda se nemá oženit: s touhle, a pak zase s touhle? My s bratrem jsme se mračili, nechápali jsme, k čemu by nám cizí ženská doma byla, když je nám dobře i ve třech.

Často jsme mluvili o politice a hodně jsme se přeli. Rádio Kama vneslo do našich sporů smysl – z pořadů západních rozhlasových stanic jsme začali dostávat skutečné informace. Mně bylo třináct, bratrovi čtrnáct a už jsme chápali, jaké lhaní nás obklopuje ve škole, na ulici i v kině. S dětským zápletem jsme všechno politicky prověřovali a nadšeně jsme se utvrzovali, že máme pravdu.

O demonstraci, která se konala 5. prosince 1966 na Puškinově náměstí, jsme se dozvěděli samozřejmě také ze západního rozhlasu. A tehdy jsme se také rozhodli, že tam příští rok rozhodně půjdeme a zúčastníme se jí. Pátého prosince 1967 jsme brzy ráno vyrazili vlakem od nás z Elektrostali do Moskvy. Byli jsme čtyři, jel s námi ještě Jura, Kirilův kamarád ze školy. Problém byl jen jeden – nevěděli jsme, v kolik demonstrace bude. V rádiu to nehlásili. Z nějakého důvodu jsme se rozhodli, že nejrozmumnější to bude v poledne. Koupili jsme květiny a přijeli na Puškinovo náměstí. Neuzavíral je policejní kordon, jak jsme očekávali, ale množství policistů a typických lidí v civilu nás nenechalo na pochybách – čekají na demonstranty. Když Jura viděl, co se na náměstí děje, polekal se a odešel. Žádní demonstranti tam však nebyli, jen my. Ustoupit jsme nemohli. Došli jsme k pomníku, položili květiny na podstavec, smekli čapky a chvíli tam mlčky postáli v očekávání, že nás už už odtáhnou na KGB. Opravdu si nás všimli, ale nikdo nás nikam neodvedl. Klidně jsme odtamtud odešli. Nijak zvlášť jsme se neohlíželi. Dech jsme popadli, až když jsme ujeli několik stanic metrem. Večer jsme se ze západního rozhlasu dozvěděli, že demonstrace proběhla, jenže se konala v šest večer.

Bylo mi čtrnáct let a bylo to moje první vítězství. Samozřejmě ne nad komunistickou mocí, ale nad sebou samotným, nad vlastním strachem, nad svou jistotou o nevyhnutelném uvěznění.

Alexandr Podrabinek: *Sovětské disidenti*. Vydalo nakl. Pulchra v r. 2021, 632 stran, přeložila Petruška Šustrová. Cena 449 Kč.

AARON POLLAK

Muž, jenž dal světu krabičku na sirky

V květnu 2022 si připomínáme 205 let od narození průkopníka tovární výroby fosforových zápalek, zároveň také mecenáše a humanisty Aarona Mosese Pollaka, rytíře z Rudinu. Aaron Moses Pollak se narodil 15. května 1817 ve Všeradicích na Berounsku, v nepříliš majetné židovské rodině. Po skončení studia technické chemie začal podnikat. V roce 1836 založil ve Vídni první továrnu na výrobu zápalek (tedy o několik let dříve než u nás známější obchodník Bernard Fürth, zakladatel sirkařské výroby v Sušici). Od počátku své kariéry byl mimořádně úspěšný, jeho firma měla záhy obchodní zastoupení v Konstantinopoli, Smyrně, Alexandrii a Káhiře. Krátce po roce 1848 otevřel pobočky v Londýně, New Yorku, Kalifornii a v Sydney. V roce 1858 navázal kontakty s Čínou a o rok později s Japonskem. Roční hodnota exportovaného zboží činila přes jeden milion zlatých. Pollakovo impérium se opíralo o tři hlavní továrny v Praze, Českých Budějovicích a ve Vídni. Ve svých podnicích zaměstnával na 3000 osob, kterým ročně vyplácel souhrnem 400 000 zlatých mzdy. Nutno dodat, že Aaron Pollak zaměstnával stovky lidí v horských a podhorských oblastech Čech, kteří díky němu měli pravidelnou obživu a stálý příjem.

PODNIKATEL, VYNÁLEZCE, MECENÁŠ

Mimořádný podnikatelský úspěch Aarona Pollaka vycházel z toho, že při výrobě zápalek začal užívat červený nejedovatý fosfor, jenž vynalezl Anton Schrötter von Kristelli (1802–1875), profesor univerzity ve Štýrském Hradci. Pollakovi je připisováno několik inovací: Aby zabránil drolení zápalné hmoty, poprvé pro natírání sirkových hlaviček použil barevné laky s obsahem fosforu. Zároveň je mu přičítán vynález krabičky se zásuvkou na zápalky a se zapalovacími plochami po stranách, které začal vyrábět v roce 1847. Za své zásluhy byl oceněn Záslužným křížem s korunou, Rytířským křížem řádu Františka Josefa a řádem Železné koruny III. třídy s nárokem na povýšení do rytířského stavu. Na rytíře Pollaka z Rudinu (Ritter Pollak von Rudin) byl povýšen 1. února 1869.

Aaron Pollak se též proslavil jako velkorysý mecenáš a humanista: V Praze podnítil myšlenku vzdělávání trestanců. Založil nadaci pro koupi učebnic pro nemajetné

žáky působící ve Vídni, v Praze na Smíchově a v Českých Budějovicích. Zajistil finanční podporu synů z vojenských rodin. Ve Vídni nechal vybudovat pro 75 nemajetných studentů Technické univerzity, bez

Aaron Pollak na litografii Josefa Kriehubera z r. 1860.

rozdílů jejich vyznání, moderní ubytovnu, jejíž součástí byla knihovna se studovnou, laboratoře a učebny. Do své smrti podporoval rodné Všeradice a jejich obyvatele, židovské i nežidovské. Jeho zásluhou vyučovali v místní škole dva učitelé (nikoli jeden, jak bylo obvyklé) a nemajetným žákům školy přispíval na jejich vzdělávání. Pomáhal i židovské komunitě.

DARY SYNAGOZE

Synagoze ve Všeradicích, vystavěné v roce 1829 v klasicistním stylu, věnoval dvě synagogální opony s draperiemi. První opona a draperie z roku 1856 byly určeny k Vysokým svátkům a k svátku Šmini aceret (Osmý [den] shromáždění). Jsou zhotoveny z bílého hedvábného damašku s lemováním ze zlaté porty. Uprostřed opony je koruna vyšitá kovovými nitěmi zlaté barvy, zdobená kovovými ozdobami. Pod ní je ve zlatém vyšivaném rámu umístěn vyšíváný hebrejský donační nápis: *K naplnění poslední vůle svého otce Michaela, úcta jeho odpočinku.*

Toto je jeho dar ke cti Tóry a na památku jeho duše od jeho syna Aharona Pollaka, (v roce) „necht' jeho světlo svítí“, p.m.p. (chronogram 616 = 1856).

Poté, co byl Aaron Pollak v únoru 1869 povýšen do rytířského stavu, konvertoval ke katolické víře a přijal jméno Adolf Maria. Na své židovské kořeny však ani po konverzi nezapomněl.

V roce 1875 věnoval synagoze ve Všeradicích druhou synagogální oponu s draperií. Jsou zhotoveny z tmavě červeného hedvábného sametu lemovaného zlatou portou. V horní části opony je koruna z bílého hedvábní, vyšitá kovovými nitěmi zlaté barvy, zdobená kovovými plíšky a barevnými skly. Pod korunou je ve zlatém rámu vyšitý hebrejský donační nápis: *Svatou oponu před schránou Boží smlouvy zaslíbil vznešený Aharon Pollak, necht' jeho světlo svítí, Ritter von Rudin, ke slávě Mistra (Boha) a na památku duše svého otce Jechiela a své matky, paní Sarl a své manželky, paní Betty Pollak, Edle (urozené paní) von Rudin, necht' odpočívají v ráji, v roce 635 p.m.p. (= 1875). Prostor kolem opony vyplňují zlaté hvězdy. Zajímavostí obou opon je, že první, darovaná před konverzí dárce, uvádí pouze občanské (úřední) jméno otce (*šem kinuj*), tedy Michael. Druhá opona, darovaná po konverzi dárce, uvádí pouze otcovu jméno hebrejské (*svatě – šem ha-kadoš*), tedy Jechiel.*

Ve dvacátých letech 20. století žilo ve Všeradicích pouze deset Židů. Budova synagogy byla v roce 1938 prodána Československé církvi husitské, která ji upravila pro své účely. Opony darované Aaronem Pollakem se dostaly do synagogy v Berouně. V letech 1942–1945, při záchraně majetku z nacisty zrušených židovských obcí Čech a Moravy,

byly obě opony spolu s dalšími liturgickými předměty berounské židovské náboženské obce svezeny do tzv. válečného Židovského ústředního muzea. Dnes jsou součástí sbírky textilu Židovského muzea v Praze. Aaron Pollak zemřel 1. června 1884 v Badenu u Vídně, jeho firma zanikla na konci 19. století. Pollakovi potomci žili do roku 1938 ve Vídni, přežili holocaust; poté z Evropy přesídlili do Spojených států amerických.

MILAN JANČO, ŽMP

Zápalky Pollak.

AUTORITA RABÍNSKÉHO ROZHODOVÁNÍ

Několik otázek pro rabína Štěpána Klimenta, jednatele bejt dinu

Rabín ŠTĚPÁN KLIMENT (nar. 1982 v Praze) absolvoval Fakultu humanitních studií UK, roční studium na švédském institutu Paideia a rabínský seminář v Izraeli. Rabínskou smichu získal roku 2010 a od roku 2016 působí jako rabín v brněnské židovské obci. V uplynulých letech připravoval činnost mezinárodního rabínského soudu (bejt din) pro Federaci židovských obcí v ČR. Tento soud se sídlem v Brně oficiálně zahájil činnost v březnu 2022. Při této příležitosti jsme rabína Klimenta požádali o rozhovor.

Pane rabíne, proč je bejt din pro život židovského společenství tak důležitý?

Bejt din je autoritou rabínského uvažování a rozhodování. Názory bejt dinu a dajanů, soudců, v něm působících, jsou vysoce poučené a informované. Zároveň rabínský soud propojuje naše obce se širší židovskou komunitou světa, a především Izraele. Prakticky je bejt din důležitý, aby mohly fungovat základní procesy židovského společenství – ať se jedná o potvrzování židovského statusu žádajících osob, svateb, rozvodů, řešení rozličných rituálních otázek nebo konverze. Výroky a rozhodnutí bejt dinu jsou formálně a oficiálně uznávaná v podstatě celým židovským světem.

Co vzniku rabínského soudu pro FŽO předcházelo?

Podepsání smlouvy o vzniku bejt dinu FŽO se sídlem v Brně předcházelo pět let intenzivních jednání a hledání možností, jak bude činnost soudu vypadat. Za tuto dobu jsem byl mnohokrát ve Vídni na jednáních s rabínem Hotovelim, av bejt din (předsedou soudu), a byl jsem také v Izraeli na vrchním rabinátu a na setkání s vrchním sefardským rabínem Izraele, rabim Jicchakem Josefem. Celá věc by se nemohla podařit bez velké pomoci rabího Ariela Makhianiana, který myšlenku bejt dinu v ČR velmi aktivně prosazoval. Nejdůležitějším okamžikem bylo rozhodnutí aškenázského vrchního rabína rava Laua, že tento bejt din může vzniknout a má se věnovat všem otázkám, jež mu přísluší.

Jak tedy bude nový rabínský soud fungovat? Kdo v něm působí?

Bejt din zastupuji já, tedy kontaktovat soud je možné přese mě. Rabíni se domluvili s FŽO, že budou fyzicky zasedat

minimálně dvakrát do roka. Setkání budou v Brně, ale v případě potřeby se mohou konat i v jiných obcích. Poměrně často také probíhají on-line konzultace, během nichž lze vyřešit mnoho administrativních záležitostí. Bejt din není financován žádnou z českých židovských obcí, a tudíž zájemci o služby bejt dinu hradí reálné náklady. FŽO za tímto účelem schválila ceník služeb.

Předsedou bejt dinu, neboli av bejt din, je rav Jaakov Hotoveli, jenž je zároveň předsedou rakouského bejt dinu. Tajemníkem bejt dinu je rav Ariel Makhianian, který působí v Izraeli a do Česka dlouhodobě dojíždí a je silně propojen s několika komunitami. Zkoušejícím bejt dinu je rav Chaim Zamir a manažerem, koordinátorem činnosti, jsem já. Zasedání bejt dinu se také účastní rav Arie Folger, bývalý vídeňský vrchní rabín a místopředseda Konference evropských rabínů (CER).

Jen orientačně: kolik zaplatí například zájemce o přestup?

Otevření spisu ke gijuru (konverzi) je za 300 eur, každé další setkání s bejt dinem za 200 eur a na konci procesu je souhrnný poplatek 2000 eur. Už jsme se ale domluvili s předsedou P. Papouškem, že bude zřízena sociální komise, která bude posuzovat jednotlivé případy a žádosti o podporu. Finanční náklady by nikdy neměly být důvodem k tomu, aby se někomu služeb bejt dinu nedostalo.

Kdo se na tento soud může obracet?

Primárně je bejt din určen pro členy židovských komunit, židovské obce, židovské organizace a zájemce o gijur. U konverzí bejt din spoléhá na spolupráci s místními komunitami. Pokud má někdo zájem o gijur, tak by měl být v kontaktu s místní komunitou, získat od ní doporučení, že se připravuje na přestup a že komunita počítá s tím, že pokud konverzi zdárně dokončí a nenastane něco nečekaného, stane se jejím členem.

Jedná se jen o záležitosti soudního, oficiálního rázu, nebo členové řeší i poradenství v problematických situacích (např. v manželských krizích)?

Jedná se spíše o rozhodnutí soudního, oficiálního rázu. Bejt din se však musí důkladně seznámit s okolnostmi každého

případu, a tak se někdy stane, že během procesu rozhodování probíhají jakési neformální konzultace.

Je soud určen jen členům ortodoxních židovských obcí s českou státní příslušností?

Bejt din je určen všem Židům v ČR a je místně určený, tedy může se věnovat pouze lidem žijícím v České republice nebo majícím české občanství.

Už soud funguje – a v jakých záležitostech již rozhodl?

Soud funguje. V průběhu několika let svého vzniku se věnoval mnoha kauzám. Nejdříve se jednalo o situace, kdy se na mě obraceli lidé z brněnské obce, ale i z jiných obcí a žádali mě o pomoc. Spolu s rabim Arielem Makhianianem se mi podařilo navázat spolupráci s rakouským bejt dinem, a rozhodnutí tak byla dlouho prováděna pod jejich „hlavičkou“. Nyní funguje soud samostatně jako bejt din FŽO.

Bejt din provedl několik potvrzení o židovství, proběhly konverze lidí z brněnské, olomoucké a pražské obce, dohlédl na nejméně deset svateb, poskytl uznání sňatků izraelským rabinátem, rozhodl v halachických otázkách týkajících se hřbitovů a také inicioval posílení stávajících a vznik nových vzdělávacích aktivit.

Věnoval jste se přípravám tohoto soudu, jistě jste absolvoval četná jednání, seznámil se s řadou lidí. Kdo vám nejvíce pomohl, kdo vám vyšel nejvíce vstříc, co pro vás tato práce znamená?

Jednání byla skutečně velmi dlouhá a zpočátku jsem se jim věnoval soukromě a ve vlastní režii. Postupně mě silně podpořila brněnská obec a její předseda Jáchym Kanarek. Celý proces by byl nemyšlitelný bez podpory rava Ariela Makhianiana, který neskutečným způsobem propojil lidi z Česka, Rakouska a Izraele. V pozdějších fázích byla velmi důležitá podpora rabího Sidona a předsedy FŽO Petra Papouška.

Bejt din je podle mého názoru jednou ze základních institucí života fungujícího židovského společenství a jsem moc rád, že jsem se mohl podílet na jeho vzniku. Práci pro bejt din považuji za smysluplnou a odpovědnou a velice mě těší, že se společným úsilím podařilo dosáhnout úspěchu. (am)

(Kontaktovat rabína Š. Klimenta lze na e-mailové adrese rabinat@zob.cz.)

A POTOM PRIŠIEL ZÁKON

Výročie dôležitého dátumu smutnej doby

V priebehu roka sa opakovane objavujú rôzne možnosti, ako si dôstojne pripomínať tragické chvíle holokaustu. Niektoré dátumy, ako 27. január (Deň pamiatky obetí holokaustu, spojené s výročím oslobodenia Auschwitzu) či Jom ha-šoa majú medzinárodnú platnosť. V krajinách strednej Európy však majú osobitné miesto spomienkové príležitosti, spojené s územím daného štátu. Na Slovensku možno do tejto kategórie zaradiť predovšetkým výročie prvého transportu (25. marec 1942) a možno ešte silnejšie rezonuje 9. september 1941. Vtedy Slovenský snem schválil Židovský kódex (v oficiálnej dobovej terminológii Vládne nariadenie č. 198/1941 o právnom postavení Židov). Práve tento dátum 13. septembra 2000 schválila Národná rada SR ako Pamätný deň obetí holokaustu a rasového násillia.

Obe smutné udalosti „slávili“ nedávno okrúhlych 80 rokov odo dňa, kedy vstúpili do platnosti. Verejnosť, ale najmä vrcholné osobnosti a inštitúcie štátu im venovali primeraný priestor. Uskutočnili sa vedecké a spomienkové podujatia, Národná rada SR v oboch prípadoch vyslovila ospravedlnenie, podobne reagoval aj premiér Eduard Heger v mene vlády. Prezidentka Zuzana Čaputová sa vyjadrila priamo na „mieste činu“. Vo svojom vystúpení na popradskej železničnej stanici tragédiu minulosti prepojila s aktuálnou situáciou: „Prejavmi antisemitizmu sú aj popieranie historických faktov a bagatelizácia zločinov, napríklad aj v podobe cynického zdôvodnenia agresie Ruska voči Ukrajine takzvanou ‚denacifikáciou‘.“ Bratislavský samosprávny kraj 25. marca zverejnil, že na dvoch miestach, odkiaľ odchádzali bratislavské transporty, vybuduje pamätníky. Predstavil aj ich zaujímavú (a aspoň pre mňa a moje okolie prekvapujúcu) podobu. Podľa novin Milan Pagáč, ktorý je spoluautorom pamätníkov, ich verejnosti priblížil nasledovne: „Židia majú zvyk klásť na pietne miesta kamienky v radoch po piatich. Preto prvý z nich bude symbolizovať zástup kameňov a z oboch strán budú zrkadlá, ktoré vytvárajú efekt nekonečna.“

BOL 15. MÁJ...

Obidve spomenuté udalosti si zasluhujú plnú pozornosť, o niekoľko dní však oslávi okrúhle výročie ďalší dôležitý dátum smutnej doby, Ústavný zákon 68/1942 o vysťahovaní Židov. Možno jubileum prinesie

zmenu, ale v „normálnych rokoch“ sa nachádza skôr na periférii záujmu verejnosti. Som presvedčený, že nezaslúžene, a v časoch, kedy prebiehali diskusie o dátume Pamätného dňa holokaustu, pokúšal som sa presvedčiť kompetentných, že najvhodnejším by bol práve 15. máj.

Rozhodnutie mohol ovplyvniť nerovnaký rozsah oboch dokumentov. 270 paragrafov kódexu vytvorilo monumentálne dielo, v ktorom zostavovatelia s veľkou mierou fantázie a najmä s dôslednosťou pre slovenské pomery skutočne netypickou zbavovali židovských spoluobčanov jedného práva za druhým. Naproti tomu zákon o vysťahovaní je oveľa stručnejší, jednoduchší a možno nudnejší, o to však hrozivejší. Obsahuje iba 7 bodov, skladá sa z krátkych jednoduchých viet, bezcharakternosť fašistického režimu vojnového slovenského štátu však odhaľuje donaha...

Návrh pamätníku na Patronce.

Potvrzuje ju už dátum prijatia. Snem Slovenskej republiky legitimizoval deportácie 15. mája, teda v dobe, kedy boli v plnom prúde. Dávno pred hlasovaním o zákone odchádzali vlaky s nákladom mladých žien, mladých mužov a v priebehu apríla prišli (vraj z humanitárnych dôvodov) na rad aj „rodinné“ transporty.

Dôležitý rozdiel predstavujú aj podpisy. Židovský kódex parafoval „len“ premiér a niekoľko ministrov. Prezidentov autogram tu chýba, čo jeho neskorší apologéti deklarovali ako dôkaz Tisovej humanity. V skutočnosti ho o podpis nik nežiadal, lebo bežné vládne nariadenia nepatrili do prezidentovej kompetencie. Inak to je v prípade ústavných zákonov. Jozef Tiso rozsudok smrti nad desaťtisícami občanov štátu, ktorý viedol, bez váhania podpísal.

ZÁKON

Vzhľadom na svoj obsah a následky je prekvapujúco krátky. Má 7 stručných pa-

ragrafov a začína slovami: „Snem Slovenskej republiky sa uzniesol na tomto ústavnem zákone:

Paragraf 1: Židov možno vysťahovať z územia Slovenskej republiky.“ Jasný, stručný, výstižný, krutý. Niet čo dodať.

Druhý paragraf je dlhší a zložitejší, v realite však takmer nepodstatný. Vymedzuje kategórie ľudí, na ktorých sa prvý bod (teda „povinnosť vysťahovania“) nevzťahuje. Ide o „osoby, ktoré sa najneskôr 14. marca 1939 stali príslušníkmi niektorého kresťanského vierovyznania“; ďalej „osoby, ktoré žijú v platnom manželstve s Nežidom (Nežidovkou) uzavretom pred 10. septembrom 1941“ a napokon má chrániť „osoby, ktorým prezident republiky udelil alebo udelí oslobodenie podľa paragrafu 255 nariadenia č. 198/1941 (Židovský kódex), ďalej lekári, lekárnici, zverolekári, inžinieri a iné osoby, ak príslušné ministerstvo uzná za potrebné ponechať ich vo verejnom, technickom alebo hospodárskom živote Slovenska“. Uvedené výnimky sa mali vzťahovať aj na manželského partnera a maloleté deti. Vyzerá to zodpovedne, v praxi ale bolo výnimiek málo a nie vždy ich úrady rešpektovali...

Čerešničkou na torte je tretí paragraf, ktorý si dovoľím uviesť v plnom znení: „1. Židia vysťahovaní a Židia, ktorí územie štátu opustili alebo opustia, strácajú štátne občianstvo Slovenskej republiky. 2. Majetok osôb, uvedených v odseku 1, prepadá v prospech štátu. Štát ručí veriteľom len do výšky hodnoty prevzatého majetku.“ Ostávajúce paragrafy už len upresňujú potrebné technické detaily.

Za prijatie tohto ústavného zločinu sú zodpovední poslanci snemu, jeho oficiálne znenie uviedol do života podpis deviatich konkrétnych protagonistov režimu. Na vrchole pyramídy tróni prezident (a kňaz) Jozef Tiso, po ňom nasledujú predseda snemu Martin Sokol a premiér Vojtech Tuka. Smutné defilé uzatvára 6 ministrov.

ZÁVER

Viem, že tento ústavný zákon nezapríčinil deportácie, veď ako som spomenul, v čase prijatia boli už v plnom prúde. Schválenie tohto textu na najvyššej možnej úrovni však učinilo z vraždenia a okradania bezmocných neodmysliteľnú súčasť každodennej reality režimu a jeho obyvateľov. No najdepresívnejšie pôsobí vedomie, ako málo slov stačí na uzákonenie tak veľkého zla.

PETER SALNER

IZRAEL: Kdo je tady osadník

Lednový článek na této straně, výhled do roku 2022, se odvíjel od zdánlivě malého incidentu, když dva chasidé cestou autem ze Západního břehu do Jeruzaléma omylem vjeli do Ramalláhu. Dopadlo to dobře. I když se ocitli v nepřátelské atmosféře, ochránila je palestinská policie, takže se leckdo mohl ptát, zda ta nahodilá událost skutečně má obecnější význam.

Počátek jara ukázal, že má. Že v jistém prostředí se atmosféra udržuje těsně pod bodem varu. I v klidnějších dobách se stává, že někoho zabije radikál nebo že voják zastřelí útočníka. Ale když se tyto případy náhle vyhročí, mohou vést k průšvihů, jakému se říká „miniválka“. Právě před rokem vedly zdánlivě banální spory v Jeruzalémě (o vystěhování z domů či o přístup na Chrámovou horu) k raketovému ostřelování Izraele z Pásma Gazy, k vojenské odvetě a k silné kritice ve světě.

Nelze teď předvídat, v co vyústí březnové a dubnové útoky na Izraele. Do uzávěrky tohoto *Rch* události dospěly k izraelským raziím na Západním břehu (u Džanínu) a k arabským protestům hlavně na Chrámové hoře. Ale leccos konkrétního se ukázalo již v tomto mezidobí.

JAK SNADNO SLAVIT

Pro pořádek shrňme základní události, které napětí roztáčely.

22. března útočil muž s nožem v Beerševě. Zabil čtyři lidi a dva vážně zranil, což znamenalo nejtragičtější útok na izraelské civilisty od roku 2016. Pachatelem byl izraelský Arab, již dříve vězněný pro vazby na Islámský stát, a během útoku ho zastřelili místní občané.

27. března útočili střelnými zbraněmi dva muži v Chadeře. Zabili dva lidi, policisty, a čtyři zranili, než je zneškodnili dva jiní policisté, kteří zrovna seděli v blízké restauraci. Pachatelé byli opět izraelský Arabové, a to z města Umm al-Fahm.

29. března střílel muž na motorce v Bnej Braku. Zabil pět lidí, než byl sám zastřelen policisty. Pachatel byl Palestinec od Džanínu na Západním břehu a do Izra-

ele se dostal ilegálně. 7. dubna střelec v Tel Avivu zabil tři lidi a osm zranil, než byl sám po delším pátrání zastřelen policií v Jaffě. Jako pachatel byl identifikován Palestinec z Džanínu. Ani on neměl povolení ke vstupu do Izraele, ale zároveň neměl ani trestní záznam.

Suma sumárum, během dvou týdnů se čtyřikrát činili teroristé, dohromady zabili 14 Izraelců a nemalý počet zranili, nikdo z pachatelů nepřežil. Mají ty případy cosi společného? Těžko říci. Jak píše analytik Amos Harel v listu *Ha'arec*, všechny se odehrály v centru města, obnovily obavu

Saša Zlobinová z Charkova, letošní přistěhovalce s pořadovým číslem 10 000. Má to napsáno na papíru, který drží: „Ani haola 10 000.“

z teroru a nepředcházela jim žádná výstražná bezpečnostních složek. To je – zatím – málo na to, aby šlo sledovat nějakou společnou linii. Ale média pár zajímavostí přinesla.

Třeba tu, že oběťmi z Chadeře byli dva mladí policejní důstojníci, Širel Abukarotová a Jezen Falah (oba 19). Falah byl drúz, což je vlastně též izraelský Arab. Web *The Algemeiner* přinesl snímky z jeho pohřbu, jež nabízejí zajímavou – pro leckoho překvapivou – sešlost drúžských náboženských hodnostářů a lidí v izraelských uniformách. Odpovídá to situaci, kdy pachatelé útoku byli dva izraelské Arabové a oběťmi de facto izraelský Arab a Židovka.

Ještě zajímavější interpretace nabízí útok ve městě Bnej Brak. Mezi pěti oběťmi byli totiž dva Ukrajinci. Případy, kdy se zahraniční pracovníci v Izraeli stali oběťmi teroru, už tu byly. Ale tento je tak aktuální, že k němu napsal článek Seth Frantzman v listu *The Jerusalem Post*.

Je už zvykem, že každý teroristický útok oslavuje část palestinské veřejnosti na webu. Tento je ale výjimečný tím, že oba zavraždění Ukrajinci jsou nálepkováni jako „osadníci“. Jak píše Frantzman, může to být matoucí pro ty, kteří jsou ze západních médií zvyklí, že „osadníci“ jsou Izraelci žijící na Západním břehu. Jenže v palestinských sociálních médiích je osadníkem každý, kdo žije v Izraeli, ať už zahraniční pracovník (jako ti dva Ukrajinci) či třeba turista.

„Chcete-li pochopit hloubku, do níž se za dekády propadl nacionalistický a protoristoristický palestinský narativ, stačí sledovat, jak snadno je v něm přijatelná vražda, ať už Žida, Araba či Ukrajince,“ píše

Frantzman. Upozorňuje i na užívání slov hrdinský, militantní či mučedník v tomto prostředí. Na tom, že ozbrojenec zastřelil neozbrojeného Ukrajince pojíždající u krámků falafel, není nic hrdinského, ba ani militantního (vyznávajícího vojenské zásady).

FANDÍTE PUTINOVÍ?

Tím jsme u Ukrajiny, u války, kterou proti ní už dva měsíce vede Rusko, i u postoje, který k ní zaujímá Izrael. Tomu se

věnoval článek v dubnovém *Rch*. Týkal se ale hlavně postoje vlády v Jeruzalémě. Celková situace je pestřejší, s trochou zjednodušení vypadá takto.

Postoj izraelské vlády připomíná postoj Maďarska. Ve stylu plněné humanitární závazky, ale „není to naše válka“. Izrael letos přijal 10 000 přistěhovalců, z toho dvě třetiny ukrajinských (zbytek z Ruska a Běloruska). Pořadové číslo 10 000 získala Saša Zlobinová z Charkova. Ale nedovolí si Rusko adresně kritizovat, aby neztratil jeho podporu v syrském vzdušném prostoru.

Postoj izraelských médií a veřejnosti připomíná solidaritou s Ukrajinci spíše poměry české.

Postoj palestinské veřejnosti připomíná zas poměry spíše ruské. Z průzkumů, jež v *Ha'arecu* komentuje Dahlia Scheindlinová, vyplývá, že zatímco většina Izraelců klade vinu Putinovi, většina Palestinců ne. Upřímně, je to překvapení?

ZBYNĚK PETRÁČEK

CO CHCEŠ, BÁČI ...a další události

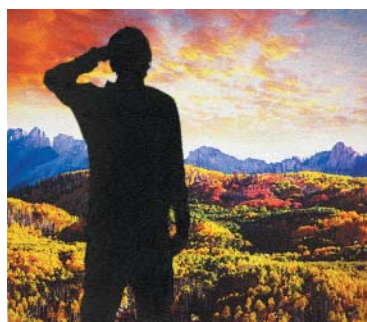
/Vybráno z českých médií/

Viktora Orbána nezapomenutelným způsobem „propleskl“ Volodymyr Zelenskij při on-line projevu k Evropské radě, tedy na summitu vrcholných představitelů zemí EU. Připomenul mu budapeštský památník Židů zavražděných za druhé světové války, jenž má podobu opuštěných bot na dunajském nábřeží. Orbánovi pak důrazně doporučil, aby se zašel k památníku opět podívat, uvědomil si, že v Mariupolu se odehrávají podobné hrůzy, a rozhodl se, na které straně stojí. Obyvatelé maďarské metropole nyní začali na nábřeží nosit boty, shromažďují se u nich pod ukrajinskými vlajkami a zpívají ukrajinskou hymnu. Avšak Viktor Orbán v nadcházejících volbách sází spíše na to, že jeho snahu o zajištění levného plynu a dobré životní úrovně v bouřlivých časech ocení hlavně venkovští voliči. Nicméně jeho faktická podpora Putina již spustila skoro studenou válku mezi Maďarskem a ostatními střeoevropskými zeměmi. (LN, 1. 4.) ■ Přírodovědec a spisovatel Miloslav Nevrlý (nar. 1933) se díky *Karpatským hrám* a *Knize o Jizerských horách* stal legendou mezi poutníky, tuláky i trampy, kteří se na základě jeho textů vydávali na výpravy středo- i východoevropskými horami. V souborném vydání dvou autorových starších textů nacházíme esenci charakteristického stylu, který oplývá mimořádným darem vystihnout pár slovy okamžik okouzlení krajinou a přírodními ději. Autor se nechává prostoupit velebností světa, v němž je člověk na stejné úrovni s hmyzem, rostlinami nebo ptáky, ale zároveň klade filosofické otázky, týkající se vztahu lidí a přírody. V *Zašlé chuti morušek* vzpomíná na iniciační zážitky v našem nejvyšším pohoří, je muž se soudný poutník dnes raději vyhne. Epizody z poválečných návštěv Krkonoš popisují první samotářské cesty a mladické opojení divočinou. Někde tu ještě žijí nefalšovaní horalové a možná nejsilnější okamžik textu zažijeme při líčení dosud nevyrabovaného domu, z něhož byli vyhnáni jeho ně-

mečí obyvatelé a který obývají už jen ptáci. Druhý text je Nevrlého prvotina, jež zachycuje putování slovenskou krajinou s titulním čarodějem, fotografem hmyzu Marcelem Safírem. Osudům a tvorbě tohoto původem zakarpatského Žida, který za války zažil nevyslovitelné hrůzy a i kvůli tomu se uchýlil ke studiu hmyzu, je věnován i poslední dodatek. (A2, 13. 4.) ■ Mistryně světa ve vrhu koulí Helena Fibingerová (72), jedna z nejlepších atletek historie se nyní magazínu *Sedmíčka* svěřila, jak vypadá její život po skončení kariéry profesionální sportovkyně, co všechno obnáší její podnikání a co jí dodává motivaci a žene ji kupředu. „Já vám něco poradím. Až nebudete chtít stárnout, musíte se hodně hýbat. Musíte hodně pracovat a pořád se musíte něco nového učit. Domluví se francouzsky a dobře se domluví německy. Nicméně dál chodím na hodiny angličtiny. Ta pandemie byla pro mě něco strašného. Já jsem totiž takový neklidný tvor. A také moc ráda cestuji. Během pandemie se ale moc cestovat nemohlo, takže jsem jen občas vyjela do Paříže na nějaké jednání. Miluji například Izrael. Když mi bylo totiž dvacet, byla jsem překvapením mnichovské olympiády. Tehdy se tam ale odehrálo strašné neštěstí, když vedle v domě postříleli izraelské sportovce. Já mám Židy velice ráda. Mám ráda Izrael a jsem nábožensky založená. Ráda říkám, že žádné lázně na světě vám nedají to, co vám dá Mrtvé moře. Do Izraele si zajedte, tam se vám bude líbit. Já už navíc moc nedávám ty dlouhé lety. Maximum jsou pro mě Emiráty. Letět někam dvanáct třináct hodin, to už není pro mě. Pak se z toho dostávám celý měsíc. Každý by si měl být vědom svých možností a hranic. Izrael jsem si však opravdu zamilovala,“ uvádí mimo jiné. (Sed-

mička, 14. 4.) ■ „Tak jsem zase složil modlitební knížku. Možná i proto, že se sám vlastně modlit pořádně neumím, v poslední době skládám modlitební knížky. Skládám dohromady, co složili jiní, respektive co tak rozeseli mezi svoje literární texty, a hele! ony jsou to vlastně modlitby. Po Čapkových *Skoro modlitbách* a Jirousových *Magorských modlitbách* jsem se pustil do českých židovských básníků. Nemálo jich bylo, ale jako modlitebníci mezi nimi ční dva: Jiří Orten a Jiří Langer. Jeden Žid arcitradiční, druhý asimilovaný. Jeden Žid učený, druhý neučený. Jeden Žid veselý, druhý smutný.“ (M. C. Putna, Tvar, 14. 4.) ■ Nová republika musela ihned po svém založení bránit svou existenci proti Maďarům a divoký kraj kolem Užhorodu, kde místní obyvatelstvo terorizovaly tu invazní jednotky, tu loupežné tlupy, jež později dostaly kulturní obraz v *Nikolovi Šuhaji loupežníkovi*, nebyl zrovna příkladem politické stability. Nové československé správě bylo vesměs jedno, zda se v místních školách vyučuje ruština, ukrajinština či rusínština. Hlavní bylo, že se vyučuje něco. Při založení republiky totiž stále bylo bezmála 80 procent Rusínů negramotných. Jistý despekt k místnímu obyvatelstvu je dobře doložený v české literatuře, například v povídkách Karla Čapka. „A když jsem byl v nejlepším, přišel žid šenkýř a povídá, že na mě venku před hospodou čeká nějaký Rusňáček,“ vypráví jeden četník v jinak šarmantní *Baladě o Juraji Čupovi*. „Co chceš, báči, povídám mu; budeš-li mě zdržovat, dám ti po hubě. – Velkomožný pane, povídá Rusňáček, mě sem posílá starosta z Volové Lehoty. Marynu Matejovu zabili...“ (LN, 16. 4.) ■ V centru Brna má vzniknout muzeum mapující historii Židů na Moravě. Nedávno začala architektonická soutěž na jeho podobu. Do klání se zapojily čtyři zahraniční ateliéry: nizozemský MVRDV, japonský Kengo Kuma & Associates, italský Cino Zucchi Architetti a dánský Bjarke Ingels Group. „Vítěz má být známý na začátku září,“ sdělil Martin Reiner, ředitel nadačního fondu, který projekt zajišťuje. (Výškovský deník, 21. 4.) *jd, ilustrace Jiří Stach*

Kalendárium

Dne **15. května** si připomínáme **200 let** od narození německy píšícího prozaika a novináře **LEOPOLDA KOMPERTA**, který je označován za tvůrce literatury ghetta. Narodil se 15. května 1822 v Mnichově Hradišti obchodníkovi s vlnou, po matce pocházel z rabínské rodiny. Při studiích na piaristickém gymnáziu v Mladé Boleslavi se spřátelil s Moritzem Hartmannem, jehož román *Das Andenken der Mutter* (Vzpomínka na matku) Kompert po Hartmannově smrti dopsal. Následovala studia filosofie nejprve na pražské univerzitě a poté ve Vídni, studia však z finančních důvodů nedokončil. Počátky Kompertovy publikační činnosti jsou spojeny s časopisem *Pressburger Zeitung*, který řídil pražský rodák Adolf Neustadt, a s vídeňským listem *Sonntagsblätter* vydávaným Ludwigem Augustem Franklem. V letech 1848–1852 působil v redakci fejetonů listu *Österreichischer Lloyd*. Nějaký čas se živil jako vychovatel.

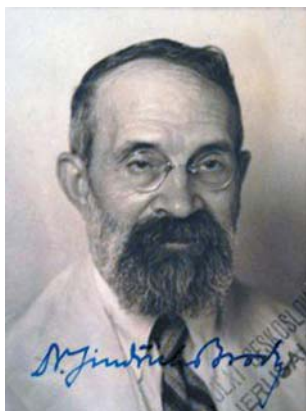
Roku 1847 se usadil ve Vídni, kde se stal členem představenstva židovské obce ve věcech školních. Později zastával post zemského školního rady pro Dolní Rakousy. Výrazný vliv na jeho tvorbu měla idea spolupráce Čechů, Němců a Židů. V asimilaci se přikláněl k němčině a německé kultuře. Stěžejním tématem Kompertovy tvorby byly dějiny ghetta a příběhy jeho obyvatel. Debutoval sbírkou povídek *Aus dem Ghetto* (Z ghetta) následované soubory povídek *Böhmische Juden* (Čeští Židé), *Neue Geschichten aus dem Ghetto* (Nové příběhy z ghetta) či *Geschichten einer Gasse* (Příběhy jedné uličky). Obrazy z venkovského světa najdeme v Kompertových vícedílných románech *Am Pflug* (Za pluhem) a *Zwischen Ruinen* (Mezi ruinami). Za svou tvorbu získal v roce 1857 čestný doktorát Univerzity v Jeně. V závěru života dočasně oslepl a prodělal mrtvici, na jejíž následky dne 23. 11. 1886 zemřel.

Michal Bušek

Před **135 lety, 10. května 1887**, se ve Vídni narodil **GEORG MANNHEIMER**. Vystudoval práva a poté se přestěhoval

do Prahy a pracoval jako parlamentní zpravodaj v redakci německojazyčného deníku *Bohemia*; po nástupu Hitlera k moci vedl protifašistický časopis *Die Wahrheit*. Jeho cílem bylo podporovat česko-německé a židovsko-nežidovské porozumění. Mannheim se zajímal o českou literaturu, do němčiny překládal verše Petra Bezruče, vydával i vlastní básně a dramata, v jeho díle je silně patrná židovská tematika. V srpnu 1940 byl deportován do Sachsenhausenu, zavražděn byl 17. prosince 1942.

Před **80 lety, 6. května 1942**, zemřel v Jeruzalémě rabín **JINDŘICH (HEINRICH, CHAIM) BRODY**, znalec sefardských *pijutim* a středověké hebrejské poezie. Narodil se 21. května 1868 v Užhorodě v rabínské rodině. Získal rabínské i světské vzdělání v Bratislavě a v Berlíně. V letech 1898–1905 působil jako rabín v Náchodě, poté vedl školu Talmud-Tora v Praze. Od roku 1912 zastával úřad vrchního pražského rabína.

Rabín Jindřich Brody. Foto archiv.

Už v Náchodě se seznámil s myšlenkami sionismu, stal se jeho velkým obhájcem a propagátorem.

Roku 1930 odešel do důchodu, přesídlil do Berlína, kde působil v Institutu pro výzkum hebrejského básnictví. Institut byl po převzetí moci nacisty přeložen do Jeruzaléma a Brody tam spolu s rodinou v roce 1934 emigroval. Zemřel 7. května 1942.

Významnou částí Brodyho práce byla ediční činnost: připravil k vydání a opatřil komentáři básně Jehudy ha-Leviho, zabýval se básnickým dílem Šloma Ibn Gabirola či Šmuela ha-Nagida, byl také spoluautorem antologie hebrejské poezie španělsko-arabské školy.

Před **5 lety, 4. května 2017**, zemřela ve věku dvaosmdesát let **ALENA KREKULOVÁ**, roz. Reichelová. Profesí byla mikrobioložka, ale hluboce se zajímala o judaismus a filosofii. Výrazně se podílela na činnosti samizdatového nakladatelství Alef (pro které roku 1986 přeložila knihu *Šest příběhů rabi Nachmana* a spolupracovala na nachmanovských textech své dcery Terezy), patřila k okruhu nakladatelství Vladislava Zadrobílka, spolupracovala s biologem a filosofem Zdeňkem Neubauerem. Vydala též několik židovských kuchařek. (am)

POSLEDNÍ PŘEDSTAVENÍ

Dne 6. ledna tohoto roku zemřel ve věku 82 let **PETER BOGDANOVICH**, americký filmový historik, režisér, scenárista a herec. Od mládí se zajímal o film a psal vímavé a vlivné kritiky. V šedesátých letech se inspiroval novou vlnou francouzského filmu a rozhodl se, že bude sám filmařem.

Bogdanovich pocházel z New Yorku, kde se 30. července 1939 narodil v židovsko-srbské rodině. Maminka Herma pocházela z Rakouska, otec Borislav byl pianista a malíř, oba čerstvě uprchli z Evropy. Peter studoval herectví, a jak bylo řečeno, zabýval se filmovou historií a kritikou. Působil jako programový ředitel v newyorské Galerii moderního umění, v níž pořádal retrospektivy významných hollywoodských režisérů, psal monografie, mj. Alfreda Hitchcocka a Orsona Wellese, přičemž Welles patřil k jeho velkým vzorům. Svůj režijní debut – thriller *Terče* – natočil roku 1968 ve spolupráci s režisérem a hercem Rogerem Cormanem. V následujících dekáдах Bogdanovich režíroval přes desítku filmů a řadu televizních programů.

Ač natočil spoustu výborných filmů, např. dvě skvělé crazy komedie – *Co dál, doktore?* (1972) a *Papírový měsíc* (1973) –, snad nejvýznamnějším jeho dílem je snímek *Poslední filmové představení* z roku 1971. Scénář je adaptací stejnojmenné knihy Larryho McMurtryho o třech dospívajících teenagerech z amerického maloměsta. Odehrává se v padesátých letech minulého století v Anarene v Texasu, na první pohled jak vystřiženém z westernu. Tahle jižanská idylka ale není romantická, jen otupělá a strnulá, slunce se tu táhne po obloze, aniž by stíny napověděly, kolik je vlastně hodin, a jen zřídka se poštěstí, že v hospodě hraje jukebox něco jiného než vleklé ploužáky Hanka Williamse...

Poameričtější čechovovskou nudu dokázal Bogdanovich výsostně zprostředkovat. Jak se vyrovnat s tím, že člověk nic nezažívá, a soudě podle všech kolem, asi nikdy nebude? Co se životem, který s maturitou začal, ale patrně také skončil? Režisér nám připomíná pomalý krok, kterým neustále postupujeme nejasným směrem. Dospělost není vyvrcholení dosavadní životní trasy nebo snad nalezení vlastního já, daleko spíš je konfrontací se světem, který pro nás nikdy jednoznačný nebude a v němž má poslední slovo smrt.

Eliáš Gaydečka

Jan Heller

TŘI SVĚDKOVÉ, MOJŽÍŠ, IZAIÁŠ, ŽALMISTA

■ Málkodo dokázal tak inspirativně mluvit o Starém zákonu jako biblista a starozákoník profesor Jan Heller (1925–2008). Jeho legendární a dnes už nedostupné dílo *Tři svědkové* rozebírá tři starozákonní texty, Exodus 12, Izaiáš 52–53 a Žalm 22 v souvislosti s novozákoní zvěstí a Ježíšem z Nazaretu. Na základě teologicko-lingvistického rozboru těchto tří textů Jan Heller dokazuje, že pesachové události a hod beránka při východu Židů z Egypta, Izaiášův služebník a ponížený z kap. 52–53 a žalmistovo volání opuštěného předznamenávají koncepci novozákoní zvěstí, představovanou o mnoho století později Ježíšem z Nazaretu.

Vydalo nakladatelství Garamond (v edici Cohola) v Praze roku 2022. 232 stran, dop. cena 290 Kč (v e-shopu nakladatelství 232 Kč).

Trevor Sage

PRAGUE'S STOLPERSTEINE

Stumbling Stones –

Defiant in their Memory 2008–2021

■ Anglicky psanou knihu sestavil autor jako poctu všem obětem nacistického režimu, kterým byl ve městě položen Stolperstein. V Praze žijící Londýňan Trevor Sage se o Kameny zmizelých, Stolpersteine, zajímá již léta, mapuje je, přednáší o nich a pravidelně je čistí. Připomeňme, že v Praze byl první „kámen“ – tedy mosazí pokrytá dlažební kostka se jménem oběti, rokem narození, datem a místem deportace a datem a místem úmrtí, jež se umísťuje do dlažby před posledním bydlištěm oběti – položen 8. října roku 2008. Celkem již čtyřtý Stolperstein byl instalován v červnu 2021. Do své publikace Sage zařadil fotografie pražských Kamenů zmizelých; portrétní fotografie obětí ze sbírek Národního archivu; informace o deportacích a životní příběhy obětí, mnohé vyprávěné příbuznými. Díky těmto údajům mohou lidé spojit Stolperstein s člověkem, kterému je věnován.

Vydalo nakladatelství Oko!Multimedia v Praze roku 2022. 300 stran, přes 400 barevných fotografií, 340 portrétních fotografií a 900 citací. Doporučená cena 550 Kč (v e-shopu nakladatelství Academia za 495 Kč).

TAJEMSTVÍ PŮDY V CHRUDIMI

■ Do 30. června je v Regionálním muzeu v Chrudimi přístupna výstava *Tajemství půdy: Nálezy z geniz českých a moravských synagog*. Představuje výběr z ojedinělého souboru předmětů, které našli pracovníci Židovského muzea v Praze (ŽMP) v uplynulých desetiletích na půdách českých a moravských synagog. Současně lze

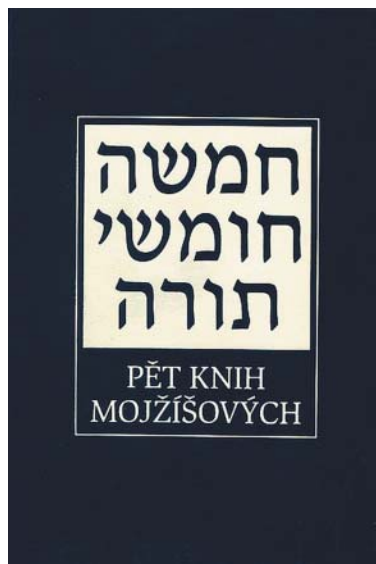
KNIHY VÝSTAVY UDÁLOSTI

v synagoze v nedaleké Luži zhlédnout dlouhodobou panelovou výstavu. Právě v lužické synagoze byla objevena největší nedotčená geniza v českých zemích.

K výstavě byl publikován obsáhlý katalog v češtině a angličtině (viz strana 16). Některé nálezy z geniz lze také zhlédnout prostřednictvím on-line sbírkového katalogu na stránkách www.jewishmuseum.cz, k projektu budou v průběhu příštího roku spuštěny specializované webové stránky. Další výstava nálezu z geniz se uskuteční v Plzni ve druhém čtvrtletí příštího roku se zvláštním zřetelem k objevům v synagogách v západních Čechách.

CHAMIŠA CHUMŠEJ TORA PĚT KNIH MOJŽÍŠOVÝCH

■ V půli května by mělo být k dispozici dlouho žádané druhé vydání hebrejsko-čes-

ké edice *Chamiša chumšej Tora – Pět knih Mojžíšových*. Tato edice přináší úplný hebrejský text základního textu judaismu spolu s paralelně tištěným českým překladem, který v letech 1998–2012 vytvořil vrchní zemský rabin Efraim Sidon. Hebrejský text i překlad jsou rozděleny do kapitol a členěny do týdenních oddílů (parašiot), předčítaných během ranní modlitby o šabat. Biblický text je doplněn haftarami (čtením z proroků) k jednotlivým týdenním oddílům Pět knih Mojžíšových, tak jak se recitují při šabatové bohoslužbě. Druhé vydání vychází s několika revizemi původního překladu.

Vydalo nakladatelství Sefer v Praze roku 2022. Z hebrejštiny přeložil K. E. Sidon. 1200 stran, doporučená cena 890 Kč (v redakci 700 Kč).

IZRAEL NA VLTAVĚ

■ Poznejte Izrael skrze jeho kulturu, jídlo a zábavu. Zažijte Izrael na Vltavě! O víkend **14. a 15. května** se na Sfteleckém ostrově v Praze koná první ročník festivalu Izrael na Vltavě. Dvoudenní akci pořádá Mint market ve spolupráci s izraelským velvyslanectvím v ČR a JCC Prague. V sobotu **14. 5.** je program přístupný od 10 do 22.00, v neděli **15. 5.** od 10 do 18.00. Vstup je zdarma.

Festival nabízí inspirativní víkend plný hudby, divadla, přednášek a workshopů, návštěvníci mohou podpořit malé výrobce lahůdek, doplňků, designu a módy od izraelských tvůrců.

■ Sobotní program nabídne mj. taneční workshop izraelských lidových tanců v podání skupiny Besamim či workshop krav maga, jednoho z neúčinnějších sebeobránných a taktických systémů na světě. Odpoledne se představí básník Lucien Zell, který v angličtině přednese básně v různých stylech inspirované jeho pobytem v Izraeli. Marina Kantor pohovoří o vývoji 25 not – melodie Hatikva – státní hymny Izraele. V sobotu vystoupí i hlavní hvězda festivalu, kapela z Tel Avivu s názvem Boom Pam, a program ukončí DJ Uriel AKA Prince of Persia.

JCC Prague pro návštěvníky festivalu připravilo diskuse, moderované ředitelkou Herzlova centra izraelských studií Irenou Kalhousovou, jichž se mj. zúčastní izraelsí studenti a pohovoří o tom, proč si vybrali právě studium v ČR. Těšit se můžete také na besedu s překladatelkou Lenkou Bukovskou a četbu z nové knihy Davida Grossmana.

■ V neděli proběhne například workshop sebevědomé obrany systému ESD. Děti z Lauderových škol předvedou pěvecké pásmo židovských písní a taneční vystoupení na melodie izraelských populárních písní. Na kytaru zahraje Diego Bar Bransburg. V hudební části se představí Tamar Su, izraelská písničkářka zpívající hebrejsky a francouzsky. Literární program zahrne besedu s překladatelkou Magdalenou Křížovou-Jehličkovou. Nedělní program ve stanu uzavře workshop izraelské pily pro děti i dospělé.

■ Během festivalu bude po obvodu Sfteleckého ostrova umístěna výstava *Záhadné pouto*. Zúčastní se ho i ukrajinská umělkyně El Stark žijící v Tel Avivu, známá především svými návrhy pro izraelskou neformální módní značku PlazmaLab.cz, která bude na místě ke koupí. Zájemci se mohou zapojit do bojové hry: na několika zastaveních naleznou tematické listy, kvízy a znalostní soutěže týkající se Izraele.

■ Celý program viz www.izraelnavltave.cz.

ODDĚLENÍ PRO VZDĚLÁVÁNÍ A KULTURU ŽIDOVSKÉHO MUZEA V PRAZE

Auditorium

(Maiselova 15, Praha 1, 3. patro)

■ Není-li uvedeno jinak, začínají programy v 18 hodin a je na ně volný vstup.

■ 2. 5.: **Vernisáž výstavy *Záhadné pouto – ilustrace***. Výstava představí práce studentů Fakulty designu a umění Ladislava Sutnara Západočeské univerzity v Plzni, kteří pod vedením ilustrátorky a pedagožky Renáty Fučíkové vytvářeli ilustrace pro stejnojmennou publikaci a výstavní projekt diplomata Roberta Řeháka o česko-izraelských diplomatických vztazích.

■ 3. 5.: ***Mýtus ve vědecké době: Jak rozumět obviněním z „rituální vraždy“ na přelomu 19. a 20. století?*** Dříve rozšířené přesvědčení, že Židé vraždí křesťanské děti pro rituální účely, zdánlivě skončilo s dobou osvícenství. Přesto zůstala tzv. krevní pověra ve střední a východní Evropě na přelomu 19. a 20. století překvapivě rozšířená. Prof. Hillel J. Kieval z Washington University v St. Louis se ve své přednášce zamyslí nad tím, jak se „překonané“ názory začaly znovu jevit jako věrohodné. Akce probíhá ve spolupráci s katedrou Blízkého východu FF UK. V češtině.

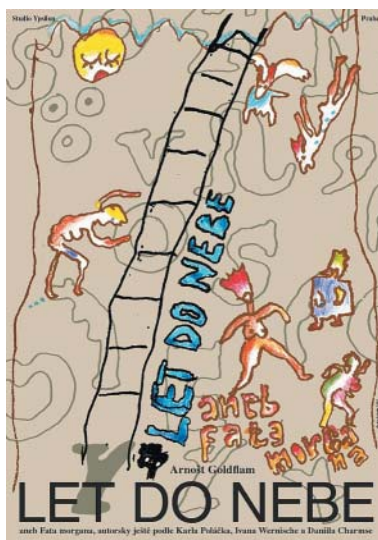
■ 11. 5.: ***Židovští architekti v Praze: František Zelenka***. Přednáška historika architektury Zdeňka Lukeše představí architekta, scénografa, designéra, žáka Josefa Gočára z AVU a člena avantgardního Devětsílu Františka Zelenku (1904–1944), jenž projektoval funkcionalistické domy, pasáže, interiéry i plakáty a obaly na gramofonové desky pro Osvobozené divadlo. V roce 1943 byl Zelenka deportován do terezínského ghetta a v roce 1944 byl zavražděn v Osvětimi.

■ 15. 5. od 10 hodin: **Nedělní dílna pro rodiče s dětmi: *Lviček Arje slaví Šavuot***. V květnové dílně se děti dozvědí, jak vypadá svitek Tóry, co obsahuje a proč si Tóru připomínáme právě v období, kdy v Izraeli dozrává obilí a sklízí se první chutné plody. Prohlídka: Starý židovský hřbitov. Vstupné 70 Kč.

■ 18. 5.: ***Obrazárna: Umělecké sbírky pražského Židovského muzea***. Současná sbírka vizuálního umění ŽMP vznikala za pohnutých okolností válečných let. Jaké byly její válečné a poválečné osudy? O tom všem se lze dozvědět více v přednášce o současném stavu a možnostech budoucího rozvoje sbírky a v debatě s její dlouholetou kurátorkou Michaelou Sidenberg. Přednáška je součástí cyklu 5x **OBRÁZEM. Uměleckými sbírkami Židovského muzea v Praze**.

■ 24. 5.: ***Židovská šlechta v proměnách času***. Druhá přednáška z cyklu *Nobilitas Iudaeorum* prof. Jana Županiče z Ústavu světových dějin FF UK se zaměří na osudy vybraných šlechtických rodů židovské víry.

KULTURNÍ POŘADY

■ 25. 5.: ***Proces s Rudolfem Slánským a spol.: průvodce tápajících***. Proces s Rudolfem Slánským a spol. z roku 1952 patří mezi nejdiskutovanější události v dějinách česko-izraelských vztahů. Historik Martin Wein z Telavivské univerzity na základě dostupných dokumentů nastíní osudy všech obžalovaných a míru jejich účasti na událostech, na nichž stranické vedení a prokuratura založily obžalobu a inscenaci soudního přelíčení. Přednáška a následná diskuse proběhnou v češtině.

■ Výstava v OVK: ***Záhadné pouto – ilustrace***. Od 2. 5. do 30. 6. 2022, po-čet 12–16, pá 10–12, během večerních pořadů a po domluvě. Vstup volný.

Maiselova synagoga

(Maiselova 10, Praha 1)

■ 19. 5. od 19.00: ***Rozsypaná slova Karla Poláčka***. U příležitosti letošního 130. výročí narození českého novináře, spisovatele a humoristy Karla Poláčka (1892–1945) bude představen biografický román *Rozsypaná slova*. Kniha přináší dramatický příběh Poláčkovy života od konce třicátých let 20. století až po jeho nejasnou smrt v roce 1945. S autorem románu Martinem Danešem bude hovořit nakladatel a spisovatel Martin Reiner. Vstup volný.

■ 26. 5. od 19.00: ***Motus Harmonicus / Festa del Sabbath***. Originální projekt *Festa del Sabbath* představí významné duchovní kompozice židovských skladatelů ze 17. a počátku 18. století. Zazní mimo jiné synagogální skladby italských skladatelů Salomona Rossiho, Benedetta Marcella nebo sefardské písně Abrahama Cacerese. Vstupenky lze zakoupit v předprodeji v Maiselově synagoze, v Infor-

mačním centru muzea (Maiselova 15, Praha 1), v síti Prague Ticket Office – Via Musica a na webových stránkách Židovského muzea v Praze. Vstupné 230 Kč/ 150 Kč.

TANGO Z VARSHE

■ Cyklus *Musica non grata* představí ve čtvrtek **5. května** od 19 hodin v Jeruzalémské synagoze v Praze polsko-izraelskou zpěvačku Olgu Mielešczuk. Na programu s názvem **Tango z Varshe** zazní populární písně předválečné Varšavy.

„Příběh populární hudby předválečného Polska začíná u umělců s židovskými kořeny. Za zrodem největších hitů tehdejší doby stáli básníci Julian Tuwim či Andrzej Włast a skladatelé jako Jerzy Petersburski, Henryk Wars nebo jediná polská žena-skladatelka populárních písní té doby Fajga Jofě, známá jako Fanny Gordon. Využívali rytmy shimmy, charlestonu, foxtrotu nebo prvků jazzu a mísili je s hudbou klezmerů. Tango bylo určitě nejoblíbenějším žánrem, víme, že před válkou vzniklo v Polsku více než 3000 skladeb tohoto typu. Svůj domov našlo především ve Varšavě,“ říká Olga Mielešczuk.

Jidiš tango se v Polsku formovalo ve dvacátých letech minulého století syntézou argentinského tanga a židovské lidové hudby, díky níž získalo svůj jedinečný zvukový esprit. Na rozdíl od původní argentinské formy přijalo výrazně měkčí, lyričtější charakter. „Spousta písní se váže přímo k Varšavě. V Praze zazpíváme například píseň *Bal u starego Joska* od Fajgy Jofě, jeden z neznámějších polských šlágrů, který zpívá o známé židovské taverně na ulici Gnojna, oblíbeném místě chudých i bohatých. Hrdinou této balady je její majitel Józef Ładowski, známý jako Fat Yosł,“ říká zpěvačka. Koncert Olgy Mielešczuk a souboru Tango Attack se koná ve spolupráci s Polským institutem v Praze.

Více informací a vstupenky on-line jsou k dispozici na www.musicanongrata.cz. nk

LET DO NEBE

ANEB FATA MORGANA

■ Pražské divadlo Studio Ypsilon uvádí novou hru Arnošta Godflama, již autor definoval jako „v nekorektní době nekorektní kus“. Známý dramatik se rozhodl připravit scénář ze svých oblíbených autorů Karla Poláčka, Ivana Wernische, Daniila Charmse a též z jedné své aktovky. „Jsou to věci vesměs žertovné, hravé, trochu bizarní, s lehkým podtónem smutku. Také malá podivná operka, několik hravých písní i hudební podkresy. Živá hudba i zpěv, herecké exhibice. Trošku absurdní, nepřilíží uctivé, crazy. Něco úplně jiného, než s čím se teď diváci setkávají v divadlech,“ píše se v programu Ypsilonky. Květnová představení se konají **11. a 20. 5.** od 19.30. Představení není vhodné pro děti.

LAUDEROVY ŠKOLY V PRAZE

■ **Oslava svátku Pesach:** Před Pesachem jsme ve škole jako vždy pekli macesy, ti mladší se svými učitelkami a učiteli židovské výchovy, ti starší s rabinem K. E. Sidonem. Letos poprvé jsme na školním hřišti společně pálili školní chámeec.

■ **Šestáci čtou ukrajinské pověsti:** 6. třída se v dubnu vydala do pobočky Městské knihovny v Korunní ulici, aby se zde seznámila s literaturou ukrajinských spisovatelů přeloženou do češtiny. Čtenářská dílna pod vedením paní učitelky Matěnové a paní knihovnice Aleny Mikšové byla založena na knize *Pomsta Oleksy Dovbuše*, která mladým čtenářům předkládá vybrané ukrajinské mýty, pověsti a pohádky.

■ **Zatím bezejmenná konference:** Na konci března se konal 1. ročník „zatím bezejmenné konference“ pro 3.–5. třídu ZŠ. Konferenci uspořádal a přednášející oslovil žákovský parlament 1. stupně. Žáci se mohli seznámit s tím, jak to chodí na velvyslanectví, jak se připravuje dobrá káva a co musí zvládat architekt. Rovněž se dozvěděli o loutkách, které v nemocnici vracejí úsměv dětským pacientům. Svůj čas věnovali žákům Mahulena Svobodová, Daniel Kolský, Anna Syková a Dana Vacíková. Doufáme, že tímto 1. ročníkem byla na LŠ založena nová tradice vzdělávacích konferencí 1. stupně.

■ **Ostrava inspirující:** Studenti literárního semináře (seminář *Tolik možných světů*) se vydali se svými vyučujícími do Ostravy na literární seminář. Cílem bylo poznat díla ostravských básníků a inspirovat se městem (pro většinu studentů dosud neznámým) k vlastním autorským textům.

■ **Le sourire:** V dubnu se ve škole konalo divadelní představení *Le sourire (Úsměv)* v podání francouzské skupiny 6. G. Studenti zahráli v aule před svými spolužáky, učiteli a rodiči nejprve ve francouzském jazyce a následně v češtině. Divadlo je výsledkem spolupráce učitelky francouzštiny Renaty Šagátové a Evy Čechové, pedagožky z DAMU.

■ **Česko-ukrajinský teen klub:** Před Pesachem proběhlo další setkání česko-ukrajinského teen klubu. Jak název napovídá, jeho cílem je poskytovat otevřený prostor českým a ukrajinským dospívajícím k trávení volného času a vzájemnému poznávání. Předchozí setkání proběhlo nad deskovými hrami a medovníkem.

■ Studenti sexty předali peněžní příspěvek 3000 Kč na handicapovaná zvířata. Peníze byly získány z prodeje ručně šitých „plyšáků“ naší projektové dílny. Všem kupcům ještě jednou moc děkujeme. *ip*

VÝZVY, ZPRÁVY INZERCE

BENEFIČNÍ AKCE PRO UKRAJINU

■ Židovská obec si Vás dovoluje pozvat na benefiční akci pro Ukrajinu – scény a hudbu z představení *...because of Alma*, dramatického příběhu ženy, která dokázala žít navzdory krutému prostředí hudbou. Koná se v neděli **22. května** od 19 hodin v Jeruzalémské synagoze (Jeruzalémská ulice 7) v Praze 1. Účinkují: Anna Broušková, Antonie Formanová, Vojtěch Bartoš a smyčcový soubor Alma ansámbl. Výtěžek benefice půjde na podporu utečenců z Ukrajiny, kterým ŽOP poskytuje ubytování a pomoc. Dobrovolné dary lze dát na místě do připravené pokladny nebo je lze zaslat na účet 1936531399/0800 s uvedením jména dárce a textu „Jeruzalémská 22. 5. 2022“. Děkujeme.

VARHANNÍ KONCERT V JERUZALÉMSKÉ SYNAGOZE

■ Na jaře pokračuje cyklus varhanních koncertů v Jeruzalémské synagoze. Dne **25. května** od 18 hodin zahráje na varhany Václav Peter a na trubku Václav Kalenda. Program: hudba J. S. Bacha, I. Kurze, G. P. Telemanna, B. Marcella a dalších.

VÝSTAVA O R. HEYDRICHOVI

■ Od **17. května do 12. července** je v Křížové chodbě pražského Karolina na Stárém Městě přístupná nová výstava Památníku ticha. Jmenuje se *Světový pořádek* a koná se k 80. výročí událostí spjatých s působením německého zastupujícího říšského protektora R. Heydricha v Praze (více na www.pamatnikticha.cz).

ARNOLDOVA VILA V BRNĚ

■ Dne 14. dubna bylo v Praze podepsáno memorandum o spolupráci Židovského muzea Praha, Muzea města Brna a Židovské obce Brno o budoucím využití Arnoldovy vily v Brně, jejíž celková rekonstrukce by měla být ukončena v listopadu 2023. Výstavní prostory by měly být využívány k historické prezentaci brněnských a v přesahu moravských židovských dějin. Tento záměr respektuje i samotnou historii domu, respektive osu-

dy jeho posledních židovských majitelů. Zúčastněné strany v memorandu deklarovaly vůli k budoucí koordinaci svých činností a spolupráci na přípravě expozice s židovskou tematikou, která bude po rekonstrukci v Arnoldově vile umístěna.

J. Kanarek

Z DOPISŮ ČTENÁŘŮ

Tvář z minulosti

V minulém čísle *Rch* byl publikován můj článek Pozdní host aneb Krásná Helena, příběh židovské kelnerky z Vysočiny Heleny Šmolkové. V úvodu textu jsem uvedl, že „na její jediné dosud známé fotografii“ ji vidíme zdálky stát ve dveřích hostince jako malou postavu. A dodávám, že jsem po fotografiích šenkýřky usilovně pátral několik měsíců. Bezvysledně. Jaké však bylo mé překvapení, když mi při nedávné cestě do Itálie zazvonil mobilní telefon (při procházení rozvalinami Pompejí) a ozval se ženský hlas, který mi přímočaře oznámil: „Četla jsem váš článek o tetě Heleně, byla to naše vzdálená příbuzná, dobrý, jen heleďte, mejlíte se v tom, že žádné její fotky neexistují. Máme několik Helenčiných portrétů. Tak vám je posílám.“ A skutečně, kelnerka Helena Šmolková se náhle vynořila z šera minulosti ve své konkrétnosti. A ještě jedno poznání nám snímky přináší – nemá pravdu spisovatel Zdeněk Ma-

Helena Šmolková.

těj Kuděj, který se dost nelichotivě vyjadřoval o jejím ženském vzhladu. Na rozdíl od něj vidím tvář poznamenanou nevyslovitelným poznáním, tvář křehkou i rozhodnou, náušnicemi zjemnělou. Vlastně tvář spravedlivou. Jakoby vystříženou z Giacomettiho soch. *Miloš Doležal*

ŽNO BANSKÁ BYSTRICA

Blahoželáme našim členom, ktorí v mesiaci **máj** slávi sviatok svojich narodenín: pani Viera Mláková, nar. 15.5. – 78 rokov; pani Iveta Radová, nar. 13.5. – 58 rokov, a pani Lýdia Pevná, nar. 27.5. – 74 rokov. Všetkým úprimne prajeme veľa zdravia, spokojnosti a pohody.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO BRATISLAVA

V mesiaci **máj** oslávia narodeniny: pani Eubica Adamcová – 73 rokov; pani MUDr. Gabriela Alexandrová – 74 rokov; pani Anna Backová – 74 rokov; pani Viera Durišová – 71 rokov; pani Ing. Helena Galanová – 73 rokov; pani Adriana Herczogová – 71 rokov; pani Zuzana Hubinová – 78 rokov; pán Tomáš Janovic – 85 rokov; pani Agáta Karvanová – 76 rokov; pán Ing. Pavel Kučera – 84 rokov; pani Valéria Lörintzy – 77 rokov; pán Peter Mičuda – 74 rokov; pani Mgr. Viera Mlynárová – 75 rokov; pani Oľga Nágelová – 72 rokov; pani PhDr. Eva Salnerová – 71 rokov; pán Ervín Schönhauser – 82 rokov; pani PaeDr. Karolína Takáčová – 76 rokov; pán Prof. MUDr. Pavel Traubner – 81 rokov, a pani Oľga Zelenková – 78 rokov. Všetkým prajeme veľa zdravia. *Ad mea veesrim šana!*

Úmrtie

V mesiaci apríl zomrela vo veku 98 rokov pani Laura Špániková, posledná z dievčenského transportu z roka 1942.

Zichrona livracha!

ŽO BRNO

V **květnu** oslaví své narozeniny tito naši členové: pan Michael Felix, nar. 14. 5. – 56 let; pani Zuzana Neufeldová, nar. 4. 5. – 55 let; pan Oldřich Redlich, nar. 4. 5. – 71 let; pan Leo Rotter, nar. 7. 5. – 91 let; pani Silvia Schullerová, nar. 6. 5. – 72 let; pani Šárka Steiner, nar. 13. 5. – 75 let; pan Michael Wachtl, nar. 7. 5. – 73 let, a pan Pavel Winkler, nar. 23. 5. – 76 let. Všem přejeme dobré zdraví.

Ad mea veesrim šana!

ŽO DĚČÍN

V **květnu** oslaví jubileum pan Daniel Dvořák – 49 let, a pani PharmDr. Lea Rochlitz – 55 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO KARLOVY VARY

V **květnu** oslavují narozeniny tito naši členové: pan Jan Tichý, nar. 8.5. – 73 let; pani Helena Brázdová, nar. 9.5. – 85 let, a pan

**ZPRÁVY
Z OBCÍ**

Petr Rubín, nar. 11.5. – 50 let. Přejeme jim vše dobré. *Ad mea veesrim šana!*

ŽNO KOŠICE

V mesiaci **máj** oslávia narodeniny: pán Michal Breiner – 55 rokov; pán Zoltán Breiner – 90 rokov; pani Viera Figušová – 95 rokov; pán Peter Galko – 68 rokov; pán MVDr. Tomáš Gold – 68 rokov; pani Ing. Katarína Goldová – 61 rokov; pán Ing. Juraj Grossmann – 71 rokov; pán Doc. JUDr. Imrich Kanárik – 74 rokov; pani Katarína Kolárová – 68 rokov; pán MUDr. Ivan Kolín – 75 rokov; pani Klára Marksteinová – 88 rokov; pani Doc. PhDr. Nataša Polanová – 76 rokov; pani MVDr. Magdaléna Riemerová – 75 rokov; pán Ing. Dušan Rubovič – 75 rokov; pán Ing. Ivan Schönfeld – 67 rokov; pani Edita Schwarzová – 72 rokov; pán Dr. Juraj Solár – 75 rokov; pán Tomáš Špira – 75 rokov; pán MUDr. Tomáš Teššer – 75 rokov; pani Eva Tkáčová – 75 rokov; pani Eva Weiszová – 74 rokov, a pani Agáta Winklerová – 76 rokov. Prajeme všetko najlepšie. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO OLOMOUC

V **květnu** oslaví narozeniny tito naši členové: pani Eva Navrátilová, nar. 1.5. – 36 let; pan Tomáš Maier, nar. 13.5. – 45 let, a pani Gabriela Veselá, nar. 28.5. – 52 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO PLZEŇ

V **květnu** oslaví narozeniny: pan Ing. Jiří Löwy – 76 let; pani Alena Růžičková – 74 let; pani Eva Štixová – 81 let, a pani Mgr. Věra Tydlitátová, Th.D. – 63 let. Všem oslavencům přejeme hodně zdraví. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO PRAHA

V **květnu** oslavují narozeniny: pan Jiří Baum, nar. 7.5. – 86 let; pan Max Berg-

mann, nar. 29.5. – 86 let; pan Meir Dohnal, nar. 27.5. – 84 let; pani Eva Grafová, nar. 22.5. – 75 let; pani Marie Handlová, nar. 17.5. – 82 let; pan Jiří Pavel Kafka, nar. 2.5. – 98 let; pani Hana Klusáková, nar. 10.5. – 96 let; pan Felix Kolmer, nar. 3.5. – 100 let; pani Alenka Lehká, nar. 21.5. – 91 let; pan Bedřich Nosek, nar. 13.5. – 80 let; pani Hortenzia Pavlíková, nar. 10.5. – 88 let; pani Eva Pokorná, nar. 17.5. – 93 let; pani Liana Sagivová, nar. 2.5. – 89 let; pani Jitka Skopalová, nar. 19.5. – 75 let; pan Danny Stecher, nar. 29.5. – 82 let; pani Marta Šépková, nar. 12.5. – 80 let; pani Dagmar Škodová, nar. 8.5. – 94 let, a pani Jana Wolfová nar. 10.5. – 96 let. Všem přejeme pevné zdraví. *Ad mea veesrim šana!*

Úmrtí

S lítostí oznamujeme, že dne 1. dubna zemřela ve věku 92 let pani Zdena Langeterová. Se zesnulou jsme se rozloučili 4. dubna v obřadní síni na Novém židovském hřbitově v Praze.

Zichrona livracha!

Dne 24. dubna zemřel ve věku 93 let pan Ing. Asaf Auerbach. Válku přečkal v Anglii, kam ho rodiče poslali spolu se starším bratrem jedním ze záchranných vlaků organizovaných N. Wintonem. Sami zahynuli za holokaustu. Jeho vzpomínky lze nalézt v archivu Paměti národa. Se zesnulým jsme se rozloučili 27. dubna v obřadní síni na Novém židovském hřbitově v Praze. *Zichrono livracha!*

Je naší smutnou povinností oznámit, že dne 22. března zemřel pan Mikuláš Bröder ve věku 93 let.

Zichrono livracha!

ŽNO PREŠOV

V mesiaci **máj** sa oslavuje svoje narodeniny pani PharmDr. Lea Messany Rochlitz – 55 rokov. Prajeme jej všetko najlepšie a pevné zdravie.

Ad mea veesrim šana!

ŽO TEPLICE

V **květnu** oslaví narozeniny: pani Judita Augustová, nar. 25.5. – 74 let, a pani Kateřina Kreisinger, nar. 16.5. – 56 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO ÚSTÍ NAD LABEM

V **květnu** oslaví narozeniny pan Bedřich Heller a pan David Nebeský. Jmenovaným přejeme pevné zdraví.

Ad mea veesrim šana!

POHŘEB M. ALBRIGHTOVÉ

Na konci dubna se ve washingtonské Národní katedrále blízce, přátelé a spolupracovníci rozloučili s bývalou americkou vyslankyní v OSN a ministryní zahraničí Madeleine Albrightovou. Během obřadu promluvili tři američtí prezidenti: současný, Joe Biden, a dva minulí: Barack Obama a Bill Clinton. Všichni oceňovali její profesionální i lidské kvality, odvahu a prozíravost, fakt, že až do své smrti neustále myslela na to, jaký svět zdědí budoucí generace. Clinton mj. zmínil židovské kořeny M. Albrightové a její život se dvěma útekami před totalitními režimy označil jako „osud typický pro 20. století“. Emotivně připomněl také pohřeb prezidenta Václava Havla a to, že při něm M. Albrightová promluvila česky.

MOŠE KANTOR REZIGNOVAL

V dubnu rezignoval na svou funkci předseda Evropského židovského kongresu Moše Kantor (v jeho čele stál patnáct let). Kantor (nar. 1953) zbohatl na obchodování s minerálními hnojivy a měl vazby na prezidenta Putina – právě proto se ocitl na seznamu oligarchů, na které byly kvůli agresí putinovského režimu uvaleny sankce. Kromě podnikání se Kantor věnoval filantropii, patří k významným podpůrcům boje proti antisemitismu.

Podobně skončily vztahy mezi oligarchou Romanem Abramovičem a Jad vašem, památkem holokaustu v Jeruzalémě. Další tři židovští magnáti ze sankčního seznamu – Michail Fridman, Petr Aven a German Khan – rezignovali z práce pro filantropickou skupinu Genesis, jejíž chod dříve štedře dotovali. Oligarchové vnímají fakt, že jsou sankcionováni, jako nespravedlnost a na obranu zmiňují svou mecenášskou činnost. Ve světle současné války na Ukrajině se však komentátoři kloní spíše k názoru, že magnáti „pošpinili instituce svými špinavými penězi“.

RUSKO ŽÁDÁ KOSTEL

Ruský prezident Putin požádal v dopise premiéra N. Bennetta, aby Izrael zaručil jeho zemi kontrolu nad kostelem Alexandra Něvského, jenž se nachází v křesťanské čtvrti jeruzalémského Starého Města. „Shodou okolností“ byl dopis poslán krátce poté, co Moskva zareagovala na kritiku ministra zahraničí Jaira Lapidu, jenž označil Rusko za válečného agresora. Dle stanoviska ruské vlády se Izrael tímto názorem snaží zakrýt vlastní konflikt s Palestinci, jimž Putin vyjádřil svou podporu. Zmíně-

ZPRÁVY ZE SVĚTA

Tři američtí prezidenti na pohřbu M. Albrightové.

ný kostel patřil imperiálnímu Rusku za osmanské vlády a bývalý premiér Netanjahu ho roku 2019 slíbil předat Putinovi za pomoc při osvobození Izraelky N. Issacharové, uvězněné v Moskvě kvůli údajnému pašování drog. V březnu tohoto roku jeruzalémský soudce převedení kostela na ruskou vládu zrušil a prohlásil, že rozhodnout nakonec musí premiér Bennett. Ten se zatím přímé kritiky ruské invaze na Ukrajinu zdržuje.

POCHOD ŽIVÝCH

28. dubna se konal tradiční pochod živých na památku obětí šoa, jehož se letos mělo zúčastnit na 2500 lidí z 25 zemí světa. Účastníci procházejí 3,5kilometrovou trasu mezi dvěma bývalými koncentračními a vyhlazovacími tábory Osvětim I a Osvětim II-Březinka. Letos se k nim připojilo i několik židovských uprchlíků z Ukrajiny, kteří nyní žijí v Polsku.

SVĚDECTVÍ PŘEŽIVŠÍ

V obklíčeném Mariupolu zemřela 4. dubna hlady a vyčerpáním 91letá přeživší holokaustu Vanda Semjonovna Obiedková. Ukrývala se s dcerou a zetěm ve sklepě poblíž jejich domu, který při ruských útocích shořel. Mělo se za to, že v domě shořela i kazeta, na níž je záznam vzpomínek Obiedkové, které kdysi v ruštině nahrála pro nadaci Shoah Foundation. Nadace je však našla ve svém archivu a umístila je na YouTube. Nacisty zažila jako dítě, skrývala se ve sklepě a posléze našla

útočiště v nemocnici; roku 1943 ji zachránili sovětské vojáky. V. S. Obiedková prožila celý život v Mariupolu a byla aktivní v židovské obci. Dle jejích bližních se jí ve sklepním úkrytu oživily vzpomínky na německou okupaci.

FILM O N. WINTONOVÍ

V Praze má brzy začít natáčení filmu o Nicholasi Wintonovi. Snímek s názvem *One Life* režiruje irská režisérka Aisling Walsh, mladého Wintona hraje Johnny Flynn a jeho starší podobu ztvární Anthony Hopkins. Slavný herec přijal roli ochotně, neboť v ní spatřuje příležitost, jak upozornit na uprchlickou krizi z Ukrajiny. Bude to jeho druhé „židovské angažmá“, prvním byla role J. Rabina v televizním filmu *Vítězství v Entebbe*. Scénář ke snímku *One Life* napsali Nick Drake a Lucinda Coxon. Předchozí film o siru Wintonovi *Síla lidskosti* natočil před dvaceti lety režisér Matej Mináč.

VESELKA V NEW YORKU

Restaurace Veselka (ukrajinsky duha) v newyorské East Village, která nabízí to nejlepší z tradiční ukrajinské kuchyně již od roku 1954, oblíbené místo Newyorčanů různého původu, povolání a náboženství, se v posledních měsících stala centrem jednoty na podporu Ukrajiny. Pod heslem „Eat Borscht, stand with Ukraine“ si zde kupují ukrajinské speciality Američané ukrajinského i ruského původu, stejně jako emigranti ze všech koutů světa. Majitel Veselky, Jason Birchard, se spojil s neziskovou organizací Razom for Ukraine, která během čtrnácti dnů v březnu vybrala pro bojující zemi přes milion dolarů. (am, mh)

Vydává Federace židovských obcí v ČR, Maiselova 18, 110 01 Praha 1, IČO: 00438341, www.fzo.cz. Redakce a administrace: Izraelská 1, 130 00 Praha 3, telefon/fax 226 235 217, e-mail: roschodes@sefer.cz. Redakce: Alice Marxová (šéfredaktorka), Jiří Daniček. Sekretariát a výtvarná spolupráce: Anna Tomášková. Vychází měsíčně, nevyžádané rukopisy se nevracejí. Číslo indexu 47 680. Předplatné zajišťuje jménem vydavatele společnost SEND Předplatné, spol. s r. o. (www.send.cz; call centrum 225 985 225; mobil 777 333 370; e-mail: send@send.cz). Předplatné pro Slovensko: MAGNET press Slovakia, s. r. o., P. O. Box 169, 830 00 Bratislava, tel.: 00421-2-67201931-33, fax: 00421-2-67201910 (20,30), e-mail: predplatne@press.sk. Předplatné do zahraničí a v elektronické podobě vyřizuje administrace *Roš chodeš*. MKČR E922, ISSN 121074 68. Toto číslo vychází 2. 5. 2022.

Cena 30 Kč (1,20 €)